

Förbundsstaten NORDEN

Gunnar Wetterberg

Den nya förbundssta
är med sin gemensam
författning, sitt
gemensamma styre och
med sina 25 miljone
invånare, en helt er
ny och tung aktör

norden

PROLOG

Som historiker kan man ibland undra om politik och personer spelar någon roll. Industrialiseringen, järnvägarna och pensionsystemen slog förr eller senare igenom i alla länder, med sociala och kulturella variationer, men på ett tema som var tämligen oberoende av konstitutioner och partikonstellationer.

Men ibland kan politiken göra skillnad. Det är politiken som bestämmer de institutionella ramarna för vad vi gör. Den viktigaste institutionella ramen är de geografiska gränserna. Dem kan marknaderna inte göra något åt – tvärtom slår gränserna igenom i både handel och näringsliv.

Häromåret fick Paul Krugman ekonomipriset till Alfred Nobels minne för sin forskning om ekonomi och geografi. Krugmans (2009) slutsatser är starka. Det spelar roll vem man är nära, det har betydelse att branscher, företag och kunnigt folk samlas på en plats.

Geografin är ekonomi, och den vilar i politikens händer. Från Schweiz grundande och Nederländernas frigörelse över Italiens enande till Tysklands återförening och Sovjetunionens sönderfall har den politiska geografin gång på gång omskapats och satt djupa spår i historien.

I all stillsamhet har nu Norden just en sådan möjlighet att förändra förutsättningarna för medborgarnas, näringslivets och kulturens utveckling. Det är den möjligheten som den här skissen handlar om.

Det är rimligt att tro att det kan ta 15–20 år att bilda förbundsstaten Norden.

Förbundsstaten NORDEN

TemaNord 2010:582

© Nordiska ministerrådet, Köpenhamn 2010

ISBN 978-92-893-2131-0

Redaktör: Jesper Schou-Knudsen

Redaktion och grafisk rådgivning: Klaus Munch Haagensen

Idé och koncept: Karin Arvidsson

Tryck: Clausen Offset, Odense

Design: Mar Mar Co.

Fotografi: Christian Yde Frostholt

Upplaga: 3000

Tryckt på miljövänligt papper som uppfyller kraven
i den nordiska miljösvanemärkningen.

Publikationen kan beställas på www.norden.org/order.

Fler publikationer på www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordiska ministerråd

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordiska rådet

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill styrka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Föbundsstaten Norden.
Av Gunnar Wetterberg

	Prolog	
	Förord	
	Sammanfattning	
12	De nya förutsättningarna	
	Befrielsen från stormakterna	12
	Den ekonomiska omvälvningen	12
	Den europeiska dimensionen	14
	Förbundsstatens psykologi	16
17	De ekonomiska utmaningarna	
	Krisen: de stora bestämmer	17
	Näringspolitikens möjlighet	18
20	Lösningen	
	25,3 miljarder, 1 560 miljarder dollar	20
	Framtiden	22
	Ändra utgångspunkterna!	23
24	Den nordiska identiteten	
	Den avgörande förutsättningen	24
	Öppenhet och riskdelning	25
	Hävda smidigheten!	26
30	Förbundsstat	
	Historien	30
	Avgränsningen	31
	De nya spelreglerna	31
	Utformningen	32
	Innehållet	33
	Huvudstaden?	35
36	Utrikes- och säkerhetspolitiken	
	Det globala maktspelet	36
	Den nordiska säkerhetspolitiken	37
	Norden i EU	38
40	Ekonomisk politik	
	Penningpolitiken	40
	Finanspolitiken	41
44	Näringslivet	
48	Arbetsmarknaden	
50	Forskning och högre utbildning	
51	Kultur	
53	Det sociala området	
55	Infrastruktur	
57	Lagstiftning	
60	Sikta mot stjärnorna...	
	Historien som hinder	60
	Förstudien	61
	Förhandlingen	62
	Beslutet?	62
	Framtiden	62
64	Bihang: förflutet med förhinder	
	Den tidiga medeltiden	64
	Högmedeltiden	65
	Kalmarunionen	66
	De många krigen	68
	Skandinavismen – nationalism i nordisk tappning	69
	Kultur i stället för våld – det fredliga samarbetet	60
	Världskriget	72
	Nordiska rådet	74
76	Litteratur	

TACK

Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet vill tillsammans med Gunnar Wetterberg rikta ett stort tack till referensgruppen för årsboken 2010: Förbundsstaten Norden.

Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet tackar Stine Bosse, koncernchef på Tryg Vesta, Michael Sohlman, VD för Nobelstiftelsen och ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien, Teija Tiilikainen, direktör för Utrikespolitiska institutet i Finland samt Þórður Þórarinnsson, generalsekreterare i Västnordiska rådet för deras kritiska och konstruktiva bidrag.

FÖRORD

De fem nordiska statsministrarna var eniga. Eniga om att den svenska historikern Gunnar Wetterbergs förslag var uppseendeväckande men orealistiskt: förslaget om upprättandet av en verklig nordisk förbundsstat med Danmarks drottning Margrethe II som gemensam statschef.

Gunnar Wetterbergs kontroversiella förslag lades fram förra året i Dagens Nyheter under Nordiska rådets session och provocerade både medborgare och politiker i alla de nordiska länderna. Förslaget satte känslorna i svall, förde fram sakkunskapen på banan och fick journalisterna att sätta sig vid tangentborden. Från nordligaste Norge till sydligaste Frankrike.

Gemensamt för statsministrarna, parlamentarikerna och ledarskribenterna var sympati för grundtanken om den nordiska gemenskapen. Men där slutade enigheten. Ledarskribenter och debatorer gick ett steg längre och flirtade med ett radikalt utvidgat nordiskt samarbete. Politikerna däremot pekade på det välfungerande och välutrustade befintliga samarbetet. På goda grunder.

Det nordiska samarbetet har under de senaste åren gått in i en ny fas med förnyad kraft, med fokuserade ambitioner och med ett globalt perspektiv. Utanför Norden och utanför EU, i USA och Asien, växer intresset för Norden som en dynamisk region. Omvärlden lyfter särskilt fram två saker: de nordiska ländernas inre sammanhållning och deras intresse för input utifrån.

Idéer utifrån kan ruska om både i vanetänkande och förståelse av värden. Och det är precis den uppgift som Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets gemensamma årsbok har: att bidra till att skapa debatt, att leverera ammunition till nya argument, nya attityder och nya vägar i utvecklandet av det nordiska samarbetet. Även när det sätts på sin spets.

I Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets årsbok 2010 har vi därför valt att ge Gunnar Wetterberg plats för att fördjupa sina tankar om en nordisk förbundsstat. Sakligt och rakt på sak tar författaren med läsaren överallt i genomgången av ett nytt nordiskt samarbete. Från invandring till finanspolitik. Från kultursamarbete till utrikes- och försvarssamarbete.

Gunnar Wetterberg ger inte läsaren många argument mot en gemensam, stark och potent region – Förbundsstaten Norden.

God läslust!

Halldór Ásgrímsson och Jan-Erik Enestam

SAMMANFATTNING

- * Norden består av fem länder – Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige – med likartad kultur och sammanflätad historia. De flesta invånarna kan göra sig förstådda med varandra på något av ländernas språk.
- * Av historiska skäl har länderna inte enats i något bestående förbund. I bland har utomstående stormakter lagt hinder i vägen.
- * I modern tid har betingelserna för ett enande förbättrats. Stormakterna lämnar numera Norden i fred, ekonomierna har flätats samman genom handel, investeringar, fusioner och den gemensamma arbetsmarknaden.
- * Samtidigt kostar splittringen på. De fem länderna har tillsammans 25 miljoner invånare och en BNP som sammantaget placerar dem bland världens 10–12 största ekonomier, men var för sig hamnar de utanför de stora avgöranden som globaliseringen och den pågående finanskrisen tvingar fram. Därmed mister frihandeln och öppenheten en viktig röst i G20.
- * Med stor sannolikhet kommer miljö-, klimat- och energifrågor att spela en allt viktigare roll i internationell politik framöver. I dessa sammanhang har G20-argumentet minst lika stor tyngd som i de ekonomiska sammanhangen. De nordiska länderna har förutsättningar och värderingar som skiljer sig från många andra länders – men för att kunna framföra dem måste länderna gå samman.
- * Om länderna gick samman skulle det frigöra en viktig ekonomisk potential. Förbundsstaten skulle göra Norden till en alltmer gemensam hemmamarknad. Ländernas olika ekonomiska strukturer skulle göra förbundsstaten mer robust mot världsekonomins växlingar än de fem staterna var för sig. En alltmer integrerad arbetsmarknad skulle underlätta företagens kompetensförsörjning, samtidigt som invandrarna skulle få mer att välja mellan. Förbundsstaten skulle bli en stark och bred bas för en gemensam forskningspolitik, som skulle underlätta satsningar av internationell klass. Samgåendet kan leda till en högre tillväxttakt än vad staterna kan uppnå var för sig.
- * Förbundsstaten ska ha en gemensam författning, statsledning och folkförsamling.
- * Utrikes- och säkerhetspolitiken måste vara förbundsstatens angelägenhet, och därmed även handeln och invandringen.
- * Förbundsstaten måste ha ansvaret för att samordna den ekonomiska politiken, även om många beslut fattas å ena sidan inom EU, å andra sidan av medlemsstater, amter/fylken/landsting och kommuner.

- * En rad andra områden bör vara samordnade, med delat ansvar mellan förbundsstaten och de enskilda medlemmarna. Arbetsmarknadspolitiken, lagstiftningen, infrastrukturen samt forskningen och den högre utbildningen hör till de områden som kan samordnas på detta sätt.
- * Där flera av länderna har viktiga intressen måste förbundsstaten kunna tillvarata dessa i internationella sammanhang – fiskeripolitiken i västra Norden (Island, Norge, Färöarna, Grönland) är det givna exemplet, skogen har en liknande roll i Finland och Sverige.
- * På många av välfärdens områden bygger den nordiska modellen på lokalt självstyre, men även på dessa områden kommer utbytet mellan länderna att uppmuntra förnyelse, samordning och utbyte av erfarenheter.
- * Att bilda en förbundsstat tar tid. En början kan vara att Nordiska rådet tar initiativet till en förstudie av förutsättningar, möjligheter och problem som lägger fram sin rapport om några år. Det är sedan de fem staternas sak att ta ställning till fortsättningen. Om staterna tar ett inriktningsbeslut kan förhandlingarna om förbundets utformning påbörjas. Det kommer att ta några år innan en sådan förhandling leder till förslag som staterna är överens om. Själva beslutsprocessen kommer också att ta sin tid. Med ett sådant perspektiv är det rimligt att tro att det kan ta 15–20 år att bilda förbundsstaten Norden.

”Om förbundsstaten bildas kommer det att finnas starka incitament att lära sig varandras språk – i långt högre grad än idag även finska och isländska.”

DE NYA FÖRUTSÄTTNINGARNA

Befrielsen från stormakterna

Ända sedan Hedenhös har grannarnas och stormakternas intressen gjort sig gällande i Nordens historia. Praktiskt taget alltid har de motverkat tendenserna till samverkan. Sällan – möjligen med Margaretas Kalmarunion och andra världskrigets drömmar om ett efterkrigsförbund – har trycket utifrån lett till samling. Av nödtvång eller på grund av egna ambitioner har grannarna ibland lierat sig med andra, inte så sällan mot varandra.¹

Ofta berömmar sig de nordiska länderna av sitt goda samarbete. I internationella sammanhang lyfts det fram som ett föredöme för andra grannländer och regioner. Men i ett historiskt perspektiv kan man göra en annan tolkning. De flesta områden som legat så nära varandra och varit så lika har förr eller senare blivit sammanhållna nationer. Det nordiska samarbetet är starkt därför att sammanhållningen inte nått ända fram.

Sedan muren föll har dessa förutsättningar förändrats. För första gången på århundraden finns det inte stormaktsintressen som försvårar en nordisk samling. Spänningen mellan öst och väst har lösts upp efter Sovjetunionens sönderfall. De irritationsmoment som finns kvar har knappast samma splittrande inverkan på de nordiska ländernas säkerhetspolitiska intressen som tidigare. Thorvald Stoltenberg (2009) pekar i sin rapport till de nordiska utrikesministrarna på nya strategiska frågor där Norden är påtagligt berörd – de arktiska farvattnen och klimatfrågan, föroreningarna i Östersjön – men det slående är att frågorna denna gång pockar på samarbete, inte på split och kiv.

Fortfarande finns det en skillnad i ländernas säkerhetspolitiska val – Danmark, Island och Norge är anknutna till NATO, Sverige och Finland har valt andra lösningar. Men det är en skillnad som minskat i praktisk betydelse, genom NATO:s förändrade inriktning, genom det ökade svenska och finska samarbetet med alliansen och genom EU:s utrikespolitiska samarbete.

Den ekonomiska omvälvningen

De viktigaste förändringarna har skett på det ekonomiska området. För hundra år sedan var skillnaderna stora mellan länderna. I slutet av 1800-talet kunde de europeiska länderna delas in i tre kategorier. Den rikaste gruppen bestod av Storbritannien, Belgien, Nederländerna och kanske Schweiz; till mellangruppen hörde Danmark, Norge och Sverige, vid sidan av Frankrike och Tyskland. Bruttonationalprodukten per capita i Danmark, Norge och

¹ En genomgång av splittringens historia finns i bokens bihang: Förflutet med förhinder.

Sverige låg år 1880 inte på mer än 50–60 procent av nivån i de två mest avancerade länderna (Storbritannien och Belgien). Den fattigaste gruppen bestod av de öst- och sydösteuropeiska länderna, med Finland och Island någonstans mellan de två senare grupperna (Aukrust, 1989).

Danmarks modernisering hade kommit igång redan på 1840-talet, Norge kom därefter, den svenska industrialiseringen sköt fart på 1870-talet, Finland kom något decennium senare och Island började moderniseras på allvar vid förra sekelskiftet. Länderna var i otakt, skillnaderna var stora. Rädslan att de mer försigkomna länderna skulle berika sig på de andras bekostnad gjorde det svårt att åstadkomma tullsänkningar.

Sedan dess har den våldsamma ekonomiska expansionen under 1900-talet utjämnat det mesta av de ekonomiska standardskillnaderna. Sverige övertog Danmarks position som den ledande ekonomin i början av andra världskriget, Finland och Island uppvisade den snabbaste tillväxttakten från 1950- till 1970-talet (Hoffman, 1997). Under senare år har Norges ekonomi dragit ifrån, Finland och Sverige drabbades hårdast av 1990-talskrisen, medan mindre konjunkturlåga sektorer (livsmedel, läkemedel) väger tungt i Danmarks ekonomi.

Samhandeln mellan länderna har ökat kraftigt. I slutet av 1800-talet låg Nordens andel av ländernas utrikeshandel på omkring 15 procent av både import och export; några procentenheter mer i Sveriges fall, något färre i Finlands (Kuisma, 1989). Island var ett särfall; den isländska handeln dominerades av Danmark, eftersom mycket av både exporten och importen tog vägen över Köpenhamn (Kuisma, 1989).

Efter andra världskriget har den internordiska handeln ökat än mer, samtidigt som världshandeln avreglerats och flerdubblats. Nordens andel av ländernas totalexport har ökat från 13 procent 1938 till 19 procent 2008. Andelen av importen har ökat från 12 till 23 procent under samma tid. För Sveriges och Danmarks del gick 24 procent av exporten till andra nordiska länder, Finland skickade 15 procent till övriga Norden, medan andelarna för Norge och Island uppgick till 12 och 10 procent. I Norges fall har andelen sjunkit i takt med oljeexportens ökade betydelse.

Men ekonomiernas sammanflätning handlar om mer än handel. Redan på 1800-talet började företag och företagare gå över gränserna. Danska bankmän och entreprenörer grundade företag i Sverige, norskt kapital sökte sig till svenska sågverk och bröderna Wallenberg var med om att förlösa Norsk Hydro.

Det är en utveckling som fått ökad kraft det senaste årtiondet. Den finansiella avregleringen har ökat kapitalflödena över gränserna, med starkt ökade direktinvesteringar som följd. Enligt FN:s organ för handel och utveckling (UNCTAD) motsvarade de ingående direktinvesteringarna tre-fyra procent av Nordens BNP 1990. År 2008 hade dessa stigit till 35–40 procent, med 21,1 procent på Island och 52,9 procent i Sverige som ytterligheterna. Länderna själva investerar ännu mer på andra håll – från omkring 10 procent 1990 (1,2 från Island, 20,9 från Sverige) har de utländska direktinvesteringarna stigit till motsvarande bortåt 50 procent av BNP 2008 (Norge lägst med 37,9, Island och Sverige högst med 89,3 respektive 66,7 procent av BNP).

I stor utsträckning har de nordiska ländernas företag investerat hos grannarna. De nordiska företagen har vuxit sig stora genom fusioner, inom bank- och försäkringssektorn lika väl som energi, stål och skogsindustri. Ovako, Nordea, Sampo, TrygVesta, Orkla, Arla, Fortum, Statoil, Norsk Hydro och Stora Enso är bara några namn som är förknippade med denna utveckling.

Vid ett seminarium med Föreningarna Norden den 26 januari 2010 påpekade en av deltagarna att detta mönster gäller även för danska företag. Trots att Danmark varit medlem i EU sedan 1973 har de danska företagen inte fusionerat med andra EG/EU-länders bolag i någon större utsträckning. För företagen spelar den nordiska gemenskapen stor roll – det är nära till varandras marknader, det är lätt att använda samma underleverantörer när avstånden inte är större och värderingarna är så lika att det blir lättare att smälta samman olika kulturer och driva personalpolitik hos grannen. De nordiska ländernas ekonomier har aldrig varit så sammanvävda med varandra som idag. Det är anmärkningsvärt i sig, men också en grund till att gå vidare. Det går att komma mycket längre.

Den europeiska dimensionen

Den europeiska integrationen har skapat helt nya förutsättningar för Norden. Efter andra världskriget utredde länderna möjligheten att bilda en nordisk tullunion, men förslaget rann ut i sanden i mitten av 1950-talet. I stället kom EFTA-samarbetet – som alla efterhand deltog i – att minska handelshindren i Norden.

Samtidigt växte EEC/EG fram. Till en början hade förhållandet till Romfördraget en hämmande och splittrande inverkan på de nordiska länderna. Frågan om förhållandet till EG flätades samman med utrikes- och säkerhetspolitiska överväganden. Det var förhållandet till EG som blev den avgörande stötestenen för Nordekförhandlingarna (Wiklund, 2000b).

Sedan 1990-talets början har det europeiska samarbetet tvärtom underlättat den nordiska integrationen. Alla de nordiska länderna omfattas av den inre marknaden och det arbete som där pågår för att harmonisera regelverk och undanröja handelshinder. Danmark, Finland och Sverige gör det som EU-medlemmar, Island och Norge är anslutna genom EES-avtalet, men det praktiska resultatet för medborgarna och näringslivet blir ungefär detsamma. Det europeiska samarbetet har åstadkommit en betydande harmonisering som gjort det lättare för gränsöverskridande verksamheter inom Norden.

Problemet är att EU-arbetet på sina håll också påverkat inställningen till det nordiska arbetet. För dem som står utanför EU har det nordiska arbetets dragningskraft snarast ökat, eftersom de nordiska organen och samråden erbjuder en möjlighet att göra sig hörd i EU-sammanhang via grannarna, så som alla de övriga länderna gjorde via Danmark efter 1973. Både bland EU-medlemskapets tillskyndare och dess motståndare har det funnits en tendens att ställa nordisk och europeisk integration mot varandra. Varför bekymra sig om det nordiska enandet, harmoniseringen inom EU går ju ändå före och tar över?!!!!

Det är ett alltför förenklat resonemang. Under debatten om det svenska medlemskapet hörde jag själv till dem som ifrågasatte tanken på Norden som ett alternativ till EU (Wetterberg, 1993). Men det är idag lika diskutabelt att avfärda förbundsstaten Norden med hänvisning till det europeiska samarbetet.

I själva verket kan det ena förstärka det andra. Ju fler stater som blir medlemmar i EU, desto mer komplicerat riskerar det europeiska integrationsarbetet att bli. Inom överskådlig framtid – en mansålder – kommer det europeiska samarbetet på många områden att hämmas av att värderingar och kulturer är alltför olika. Det gäller mycket av ländernas lagstiftning, särskilt på det sociala området, det gäller omfattningen och inriktningen av skatter och offentliga utgifter, inte minst socialförsäkringar, för att inte tala om de avtal och lagar som reglerar arbetslivets förhållanden.

Jämfört med EU kan Norden gå snabbare fram i sin integration med de fördelar som den tätare samvaron erbjuder. Det står inte i motsats till ett tätare europeiskt samarbete, tvärtom – om någon eller några grupper av medlemmar går snabbare och längre än andra, så ger det erfarenheter som

hela unionen i sinom tid kan dra nytta av. På så vis skulle förbundsstaten befrukta unionen. Att ställa Norden mot EU för ingendera samarbetet framåt.

Förbundsstatens psykologi

Det går inte att bortse från stämningarnas betydelse. När Sverige debatterade stödet till Danmark 1848–1850 var det många som mindes 1700-talets kontroverser och undrade varför man skulle sända trupper till Fyn. Omkring sekelskiftet 1900 höll Norge emot i samarbetet när unionsupplösningen skymde Norden. Så sent som under mellankrigstiden tvistade Danmark och Norge om Grönland. Under de svenska rekordåren på 1950- och 1960-talet såg svenskar Norden som ett sätt att främja Sverige och breda ut svenska lösningar i grannskapet. Linde-Laursen och Nilsson (red., 1991) belyser hur de nationella identiteterna i Norden växlat och utvecklats i samspel med varandra.

Under 1800-talet var Danmark den ekonomiskt ledande staten i Norden, vid andra världskrigets utbrott hade industrialiseringen burit fram Sverige. Sedan dess har det skett en påtaglig ekonomisk utjämning mellan länderna, som kanske också blivit politisk och psykologisk. Norges, Finlands och Islands ekonomier har utvecklats snabbare än de övriga. Danmark blev det land som först tog itu med stagflationsproblemen under 1980-talet och förnyade den nordiska modellen för ekonomisk politik. Norska och finska statsmän och diplomater har varit anlitade i internationell problemlösning. Finland har blivit ett internationellt föredöme på skolans och forskningspolitikens områden. Den svenska kaxigheten har blivit en smula tilltufsad.

Tack vare "upphinnareffekten" har grannskapet blivit jämbördigt, och det underlättar nya steg. Det fredliga samgåendet är oförenligt med någon eller ett par staters dominans.

DE EKONOMISKA UTMANINGARNA

Krisen: de stora bestämmer

Den pågående finanskrisen borde vara en väckarklocka. Raset i världsekonomin var brantare än något vi sett sedan 1930-talet (om ens då). Läget är ännu skört. Nedkylningen under våren och sommaren 2010, då Greklands bekymmer dragit uppmärksamheten till flera EU-staters besvärliga underskott, kommer antagligen att sinka återhämtningen.

Finanskrisen har lett till nya sätt att ställa den uthålliga tillväxtens frågor. Då världsekonomin tog sig ur stagflationen för 20 – 30 år sedan riktades uppmärksamheten mot penning- och finanspolitiken. Självständiga centralbanker och ansvarsfulla regeringar blev receptet för stabil återhämtning. Det var uppgifter som varje stat trodde sig kunna lösa på egen hand, eller – i ECB:s fall – som medlemmar av en valutaunion.

Men det räckte inte. Det internationella finanssystemet förmådde inte hantera de störningar som ledde till kollapsen för Lehmann Brothers. Regleringarna var otillräckliga för att skapa stadga. Efter Lehmann torkade kreditmarknaden alldeles in på bara några dygn, och aktiviteten i världsekonomin tvärbromsade under sista kvartalet 2008. Aktivitet ökade snabbare än väntat, tack vare massiva insatser från centralbanker och regeringar, men dels visar sig avvecklingen av stimulanserna bli ett problem i sig, dels kvarstår problemet med den otillräckliga regleringen av finansmarknaderna.

Finanskrisen har ökat intresset för organiserat internationellt samarbete, men den ökar också risken för protektionistiska skamgrepp. Sedan Bretton Woods-regleringen rämnat i början av 1970-talet svalnade regeringarnas intresse för de internationella organisationerna, vars verksamhet skrupnade samman till statistikinsamling och stödåtgärder för u-länder.

I och med krisen har det blivit en renässans för internationellt samarbete, men också en omprövning av dess former. IMF, EU och OECD tillhandahåller mycket av mekanismerna för den praktiska krishantering, men som politiska församlingar är de ofta ohanterligt stora.

Den lösning man verkar söka sig fram emot är G20. De största ekonomierna i världen ska komma överens om huvuddragen i krishantering och den framtida regleringen av finansmarknaderna. I den sortens internationella ansträngningar är det bara de stora som kan göra sig gällande. Först när detaljerna ska verkställas kopplas de traditionella organen in – IMF, IBRD, OECD, WTO – och de mindre staterna får en chans att göra sig hörda, men bara för att peta i kommatecknen.

De nordiska länderna kommer vid en sådan utveckling att reduceras till åskådare så länge de agerar var för sig. Talet om att lösningen skulle vara ett starkare EU är knappast realistiskt. EU har än så länge haft svårt att samla sig till någon mer kraftfull roll, den minsta gemensamma nämnaren är ofta liten för att sätta något större avtryck. Även EU domineras av de stora länderna, där de nordiska ländernas intressen hamnar i andra hand när de inte sammanfaller med de tyngsta.

Näringspolitikens möjlighet

Var för sig pressas de nordiska ländernas regeringar av krav på insatser för att stärka de egna ekonomierna. Så fort ett bilföretag råkar i gungning eller befolkningssiffrorna viker i någon landsände kommer förslagen om skatte-subventioner, utvecklingsfonder och andra kostsamma åtgärder för de berörda delarna av näringslivet. De flesta seriösa utvärderingar som gjorts redovisar mycket blygsamma effekter av sådana insatser, men det hindrar inte att kraven återkommer gång på gång.

Ibland hänger sig politiken själv åt föreställningen att den ska kunna åstadkomma stordåd som marknaden inte räcker till för, genom att subventionera branscher eller peka ut forskningsområden som anses ha framtiden för sig. För skattebetalarna blir sådana illusioner ofta mycket dyra.

Men politiken förfogar över gränserna. Lennart Schön (2010) påpekar i sin ekonomiska världshistoria vilken betydelse Italiens och i synnerhet Tysklands enande på 1800-talet hade för att förlösa den ekonomiska utvecklingen i dessa länder, när stora marknader gav underlag för olika näringars samspel och statliga insatser för infrastruktur, utbildning och forskning.

Det är en historia som kan upprepas med nya förtecken. Om de nordiska länderna går samman för att integrera sina hemmamarknader vore detta den mest effektiva näringspolitik som staterna kan bedriva. Genom att förena dagens fem nordiska länder till en förbundsstat öppnar man stora möjligheter för framtiden. Det är samma mål som EU:s inre marknad bekänner sig till, men förbundsstaten Norden har förutsättningar att förverkliga det långt tidigare. Både när det gäller att harmonisera regelverken – de offentliga lika väl som mellan företag och mellan arbetsmarknadens parter – och att vidta aktiva åtgärder kan förbundsstaten gå snabbare fram än EU.

En del företag ser redan nu Norden som sin hemmamarknad, men inom ramen för en förbundsstat blir den långt mer integrerad än idag och därmed en realitet för hela näringslivet. Den gemensamma hemmamarknaden skulle bli flerdubbelt större än idag, fler underleverantörer blir tillgängliga, och arbetsmarknaden skulle vara bredare och mer mångfasetterad.

”De fem länderna har en BNP som sammantaget placerar dem bland världens 10–12 största ekonomier.”

På forskningspolitikens område skulle en förbundsstat ge Norden möjlighet att bygga upp ett antal forskningsuniversitet som kan locka kvalificerad forskning, med alla de möjligheter detta kan medföra för näringslivet. På så vis skulle förbundsstaten frigöra en viktig tillväxtpotential som inte är åtkomlig för länderna på egen hand. Samgåendet skulle få viktiga engångseffekter, men det är också troligt att den samlade nordiska ekonomin skulle bli fortfarande mer effektiv och därmed kunna nå en bestående högre tillväxttakt än länderna var för sig. I det långa loppet är en sådan effekt långt mer värd än det i och för sig välkomna engångslyftet.

LÖSNINGEN

25,3 miljoner, 1 560 miljarder dollar

Det finns en rad olika skäl för en förbundsstat. Jag ska beröra flera av dem i fortsättningen av den här skissen. Men det är krisen som aktualiserat frågan om förbundsstaten, både det yttre trycket – det internationella beslutsfattandets betydelse – och det egna behovet av närings- och forskningspolitiska insatser för att främja det nordiska näringslivets utveckling. Därför kommer de ekonomiska aspekterna i förgrunden, även om det finns andra faktorer som måste väga tungt när man beslutar sig.

Statistiken ger tydligt besked. Splittringen på fem stater skymmer en av världens starkaste och mest vitala ekonomier. Med rätta – därför att splittringen är reell. Norden är inte så stark som om siffrorna hade stått för en enda, samlad ekonomi. Men missvisande också åt andra hållet – därför att om de fem länderna går samman, så skulle samgåendet förlösa annars oåtkomliga möjligheter till tillväxt, och då blir siffrorna än mer imponerande än idag.

Den 1 januari 2009 uppgick Nordens befolkning till 25,3 miljoner invånare. Det innebar en ökning med 2 miljoner invånare sedan 1990. Under de närmaste 25 åren väntas Norges befolkning öka med drygt 25 procent, Island med 19 procent och Sverige med 10 procent, medan Danmarks och Finlands befolkning väntas öka med några procent fram till 2030, för att därefter minska. I ett i-landsperspektiv är detta ändå en mer gynnsam befolkningsutveckling än vad många andra länder – Japan, Ryssland, Italien – ser framför sig.

Sammantagna utgör de nordiska länderna en av världens största ekonomier. BNP-siffror är notoriskt svåra att jämföra mellan länder, växelkurserna spökar och styrkeförhållanden förändras, men om man väljer Världsbankens lista över ländernas BNP 2008 för en ögonblicksbild, ser den ut så här (mätt i miljoner amerikanska dollar):

1	Förenta Staterna	14 204 322
2	Japan	4 909 272
3	Kina	4 326 187
4	Tyskland	3 652 824
5	Frankrike	2 853 062
6	Storbritannien	2 645 593
7	Italien	2 293 008
8	Brasilien	1 612 539
9	Ryssland	1 607 816
10	Spanien	1 604 174
	[Norden]	1 560 629
11	Kanada	1 400 091
12	Indien	1 217 490
13	Mexiko	1 085 951
14	Australien	1 015 217
15	Sydkorea	929 121
16	Nederländerna	860 336
17	Turkiet	794 228
18	Polen	526 966
19	Indonesien	514 389
20	Belgien	497 586
20	Schweiz	488 470
22	Sverige	480 021
24	Norge	449 996
28	Danmark	342 672
33	Finland	271 282
101	Island	16 658

Framtiden

På så lång sikt kommer den globala BNP-listan att förändras. Enligt Världsbankens bedömningar kommer världens samlade BNP att öka med drygt 3 procent om året de närmaste åren. Utvecklingsländernas BNP väntas öka med 6 procent, de rika ländernas med omkring 2,5 procent och euroländernas med i snitt drygt 1 procent (från 0,7 procent 2010 till 1,8 procent 2012).

Det är en prognos som präglas av krishanteringen, men antagligen återspeglar den också en del mer långsiktiga trender. Dagens tillväxtekonomier kommer att klättra högre upp i tabellen, de västeuropeiska länderna kommer antagligen att sacka och trängas tillbaka, inte minst när den demografiska utvecklingen slår igenom t.ex. i Italien.

Det finns emellertid mycket som talar för att Norden kan utvecklas betydligt starkare än EU som helhet. Demografien är mer gynnsam; familjepolitiken och könsrollerna har bidragit till högre födelsetal, öppenheten mot omvärlden borde också gälla en invandring som bidrar till utvecklingen. I 1990-talskrisens spår har de nordiska länderna genomgått viktiga strukturella förändringar som bidragit till starkare offentliga finanser och ett mer flexibelt näringsliv. Det är en omställning som flertalet övriga EU-medlemmar fortfarande har framför sig. Schön (2010) gör en positiv bedömning av de nordiska ländernas förutsättningar att hävda sig under den tredje industriella revolutionens fortsättning de närmaste årtiondena. Därför bör de nordiska staterna redan med dagens förutsättningar kunna utvecklas bättre än övriga EU.

Om länderna dessutom bestämde sig för att gå mot en förbundsstat bör detta kunna frigöra resurser och möjligheter som inte är tillgängliga – åtminstone inte i samma utsträckning – för staterna var och en för sig, eller ens inom ramen för det nuvarande nordiska samarbetet. De tyska och italienska exemplen bär syn för saken. I arbetet med den här skriften påpekade en av referensgruppens medlemmar att 25,3 miljoner invånare är mycket mer än summan av $10 + 5 + 5 + 5 + 0,3$ invånare. Inom den rejält mycket större marknadens ramar uppstår möjligheter som dagens länder är för små för. Det gäller på en lång rad områden som behandlas i det följande.

Med all den osäkerhet som vidlåder långa framtidsbedömningar är det realistiskt att föreställa sig tillväxtbanor på 3 procent årligen för världsekonomin, 5 procent för tillväxtländerna, 2 procent för EU – men kanske tre-fyra promille mer för Norden och ännu lite till för en förbundsstat. Det skulle understryka behovet av att samla Nordens tyngd genom en förbundsstat. På ett par årtionden hinner några promilleenheter göra stor skillnad.

Ändra utgångspunkterna!

I den moderna nordismen har det ofta funnits ett starkt idealistiskt stråk. Önskemålet att komma närmare grannarna har burit fram olika samarbetsprojekt. När det blivit dags att gå till beslut har de nordiska projekten ofta stött på hinder på grund av vidare internationella åtaganden (det skandinaviska försvarsförbundet kontra NATO, Nordek kontra EEC) eller starkare nationella prioriteringar (Nordsat kontra TV2) eller vidare internationella initiativ.

Så behöver det inte vara

- * Idealismen är i gott sällskap med realismen. De ideella argumenten för ett samgående har inte förblekat, men de krassa skälen för ett enat Norden har blivit allt starkare, både när det gäller att hävda sig i det globala maktspelet och när det gäller att bredda basen för t.ex. näringsliv och forskning.
- * Det finns ingen avgörande motsättning mellan det nationella och det nordiska intresset. När medlemmarna förfogar över förbundsstaten är det de som bestämmer vad som ska göras gemensamt och vad var och en klarar bättre på egen hand.
- * Framför allt finns det ingen motsättning mellan nordisk samling och internationellt engagemang. Tvärtom: en viktig del av meningen med förbundsstaten är att Norden ska kunna spela en mer aktiv roll än idag i globala sammanhang. På det europeiska planet kan förbundsstaten Norden gå snabbare fram än EU på många områden. Därmed skulle den nordiska samlingen kunna bidra till den vitalisering som EU så väl behöver.

DEN NORDISKA IDENTITETEN

Den avgörande förutsättningen

Det är de gemensamma värderingarna och strukturerna som gör förbundsstaten möjlig. Det finns en släktskap mellan flera av språken som underlättar utbytet mellan de flesta av ländernas medborgare, men den kulturella gemenskapen är ännu starkare och bredare.

Den kulturella gemenskapen bygger på värderingar som också slår igenom i valet av samhällliga lösningar. Det finns ett jämlikhetspatos i den nordiska kulturen, det finns en kärlek till naturen. Inkomststrukturen är mer sammanpressad än i nästan alla andra världens länder, samhällsservicen är väl utbyggd, inte minst för barn och gamla, en stor del av befolkningens konsumtion sker via skattsedeln, och de nordiska länderna hör till dem som gjort mest för jämställdhet och i miljöfrågor. I stora internationella undersökningar skiljer de nordiska medborgarna ut sig som starka individualister – och samtidigt med ett stort förtroende för staten. Nordiska bolag vittnar om förbluffande samstämmiga svar från kunder i de olika länderna. Den värderingsmässiga gemenskapen mellan de nordiska befolkningarna är antagligen större än mellan invånarna i södra och norra Italien eller Bayern och Hamburg i Tyskland.

I en skrift som denna ligger det nära till hands att peka på likheten i samhällliga institutioner och inom det ekonomiska livet. Men det finns också andra tecken på närheten. De populäraste namnen på nyfödda är Lukas och Emma i Danmark, Onni och Emma i Finland, Jon och Sara på Island, Lukas och Linnea i Norge samt Lukas och Maja i Sverige (NSÅ, 2009). När Nordiska rådet mäter det folkliga stödet för nordisk samverkan blir genvaret regelmässigt starkt.

Frågan är vad de lika värderingarna beror på. Ibland hänvisar man till bondesamhällets dominans, till de feodala strukturernas svaghet jämfört med det övriga Europa, till den tidiga etableringen av moderna stater i de danska och svenska rikena, men alla faktorer har inte alltid präglat hela det nordiska området. Det ligger nära till hands att snarare peka på 1800-talets idéutbyte, då de moderna nordiska samhällena tog form, samtidigt som det fanns ett intensivt nordiskt utbyte mellan intellektuella, författare och konstnärer. Även om varje enstaka idé och värdering kanske bara hade sitt ordentliga fäste i ett eller ett par av länderna, så innebar nordismen att de tongivande kretsarna i alla länderna gjorde dem till sina och därmed lade grunden för det nordiska kvasiförbund som vi levte i sedan dess.

Ett viktigt drag i den nordiska identiteten är tilliten till de gemensamma institutionerna. Den lokala självstyrelsen spelade tidigt en viktig roll, väckelsen och nykterhetsrörelsen vann bred anslutning på 1800-talet, och under 1900-talet blev den fackliga organiseringen starkare än någon annanstans. Många människor har sedan länge deltagit i skötseln av gemensamma angelägenheter. Det betyder att tilltron till kollektiva lösningar är större än på de flesta andra håll. De nordiska medborgarna är beredda att betala för offentliga tjänster i en utsträckning som knappast har sin motsvarighet på annat håll, men tilliten har också varit viktig för kollektivavtalens starka genomslag som reglering av arbetslivets förhållanden. Det offentliga beslutsfattandet är jämförelsevis öppet och sker i många frågor nära medborgarna tack vare den lokala självstyrelsens starka ställning.

Likheten i kultur, värderingar och sociala strukturer har en viktig ekonomisk dimension. I den globaliserade världen blir tillgången till information allt viktigare. Inom den nordiska kretsen är det lättare att skaffa och byta information än mellan (och ibland också inom) de flesta andra länder. Det är lättare att begripa vad som står mellan raderna, det är enklare att värdera källans trovärdighet.

I praktiken innebär detta att det är lätt för medborgarna att röra sig mellan länderna och att ta reda på hur man ska göra det. Det gör det mindre dramatiskt att söka arbete och att göra affärer över gränserna. Många nordbor gifter sig och bildar familj i grannländerna. Så har det varit sedan lång tid tillbaka.

I historisk tid röjde finnar mark i de svenska och norska skogarna på 1600-talet, svenskar sökte sig till de danska städerna och till jordbruket på 1800-talet, och i modern tid har vågorna böljat fram och tillbaka. Det är en invandring som inte gör så mycket väsen av sig därför att skillnaderna folk emellan inte är så stora – eller därför att en skåning är näst intill lika (lite) avvikande i Stockholm som en norrman.

Öppenhet och riskdelning

De nordiska länderna blandar trygghet och risk. De har blivit rika genom stor öppenhet gentemot omvärlden; de vågar vara öppna därför att de låter en del av välståndet betala omfattande trygghetssystem för hela befolkningen.

Utrikeshandeln har haft en avgörande betydelse för de nordiska ländernas utveckling. Det finns gott om stora internationella företag som är verksamma i många länder världen över. Många nordbor arbetar utomlands och många invandrare har sökt sig till de nordiska länderna, inte minst de senaste årtiondena. En del av dem som lämnat kommer tillbaka med nya idéer, invandrarna bär med sig andra länders vanor och perspektiv. I brytningen har Norden blivit rikt. Ur den synvinkeln står främlingsrädslan i strid med den nordiska välmågens drivkrafter. Impulserna utifrån betyder att vanor och värderingar påverkas, men det betyder också att Norden tar till sig nya idéer som vidareutvecklar ländernas kunnande och näringsliv. Den nordiska kulturen har alltid förändrats med omvärlden och sina invånare. De nordiska länderna har bejakat folkvandringen som grund för utveckling.

De nordiska länderna blandar öppenhet för internationell konkurrens och omstrukturering med kollektiv riskdelning (Andersen m.fl., 2007). Fackföreningar och andra intressegrupper accepterar nedläggningar och andra förändringar därför att socialförsäkringarna och arbetsmarknadspolitiken är stark och generös. En stor del av skatterna betalar framsynta investeringar i humankapital, från omfattande barnomsorg över breda utbildningssystem till höga BNP-andelar för forskning och utveckling.

Öppenheten innebär att den nordiska identiteten inte förblir en och densamma. Det är möjligt att de nya strömningarna och den nutida globaliseringen på sikt kan komma att fjärma länderna från varandra, med en försvagning av den gemensamma identiteten som följd. Men än så länge är den stark nog att möjliggöra det motsatta valet, en förening som förstärker det som håller länderna samman.

Hävda smidigheten!

Men styrkan rymmer också problem. En viktig förklaring till den nordiska modellens smidighet är att mycket av regleringarna, inte minst på arbetsmarknaden, bygger på avtal och inte på lagar. Det gör att skyddsåtgärder och arbetsvillkor kan anpassas efter förhållandena i varje bransch utan att bli onödigt stelbenta av hänsyn till genomsnittet. I Danmark och Sverige har kollektivavtalen utvecklats till att rymma individuell lönesättning, till utomnordiska iakttagares häpnad, men antagligen till gagn för produktivitet och effektivitet.

Problemet är att världen inte ser ut på det viset. I EU-länderna är det lagstiftning som är regel, inte kollektivavtal. När EU efterlyser minimilöner för att underlätta företagens rörlighet över gränserna har inte alla svenska kollektivavtal något svar att ge. De nordiska länderna är för små för att kunna hävda sin syn på hur den gemensamma EU-regleringen ska samspela med

avtalssystemen. Men avtalen kommer inte bara i konflikt med den överstatliga regleringen utan skaver också i de internationella koncernernas inre liv. Internationella företag reglerar lönesättningen från huvudkontor i Detroit och Frankfurt, där det är svårt att passa in fem olika nordiska lösningar. Med en förbundsstat skulle Norden kunna sätta större tyngd bakom avtalsmodellen. På sikt skulle också de olika ländernas avtal kunna närma sig varandra.

”Förbundsstaten Norden är en realistisk utopi. Det är en vision som ligger och väntar på handlingskraftig politik, över gränserna, både geografiskt och politiskt.”

FÖRBUNDSSTAT

Historien

Staterna har institutionerna i sin hand. Ingen institutionell förutsättning verkar kraftigare än den politiska geografin. När länder går samman uppstår nya möjligheter för dem att fungera och göra sig gällande. Frankrike, Spanien, Storbritannien, i sen tid Italien och Tyskland (både på 1800-talet och efter murens fall), bär alla syn för sägen. Det betyder inte att alla förbund överlever. De antika kejsardömena och Österrike-Ungern hade tjänat ut efter ett antal sekler; i sen tid bär Sovjetunionen och Jugoslavien syn för sägen.

Ända sedan 1800-talet har det framförts olika förslag om att bilda en nordisk förbundsstat (Andersson, 1994). Redan 1792 höll den danske historikern Frederik Sneedorff i London ett föredrag på temat som sedan gavs ut i Sverige. Ett par årtionden senare gav N.F.S. Grundtvig (1810) ut broschyren "Er Nordens Forening ønskelig? Et Ord til det svenske Folk" när den danskfödde kronprins Karl Augusts dödsstörtning på Ljungbyhed aktualiserat tronföljden efter Karl XIII. Grundtvig förklarade att hans "varmeste ønske og lyseste Haab er Nordens Forening, fordi han troer det er Nordens Held [lycka]".

Frågan återkom under skandinavismens festdagar. Under andra världskriget var stämningarna för en federativ lösning starkast i Danmark, men till förespråkarna har också hört den isländske författaren Gunnar Gunnarsson (1927) och den svenske politikern, kooperatören och ämbetsmannen Anders Örne (Petander m.fl., 1942). Den finske författaren och politikern Atos Wirtanen svarade med "Ett enat Norden – morgondagens nödvändighet" (Wirtanen, 1942), där han förutsåg att stormakterna efter kriget skulle dra de nordiska staterna åt olika håll om de inte slöt sig närmare samman. Örne och hans medförfattare betecknade förbundsstaten som "denna vårt släktleds ofrånkomliga och stora uppgift i Norden". Wirtanen menade att ett statsförbund vore enklare att komma överens om, men ansåg att en förbundsstat skulle vara bättre rustad att hålla emot påfrestningar. Deras plädering var starkt präglad av krigets förhållanden; "[s]plittrade och svaga ha de [nordiska länderna] blivit maktspelets offerlamm". De ägnade stor uppmärksamhet åt möjligheterna att skapa en nordisk försvarsgemenskap. Wirtanen argumenterade för en gemensam försvarsindustri och betonade hur starkt ett nordiskt flygvapen skulle kunna bli. I båda skrifterna argumenterade författarna för de ekonomiska möjligheter som en förbundsstat skulle skapa, genom handel, arbetsmarknad och teknikutveckling.

Avgränsningen

I den här studien behandlar jag i första hand de fem staterna Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. De självstyrande områdena Färöarnas, Grönlands och Ålands ställning hör emellertid till de viktigaste uppgifterna att lösa i förhandlingen om en ny förbundsstat. Områdena har geografiska nyckelpositioner i den nya förbundsstaten; Färöarna och Grönland i Atlanten med dess resurser, Åland mitt i Östersjön. Deras starka ställning inom Nordiska rådet bör vara en utgångspunkt för deras roll inom förbundsstatens ram.

Jag har begränsat framställningen till Norden i gängse mening utan att överväga de baltiska staterna i detta sammanhang. Det finns inte samma historiska och kulturella gemenskap över Östersjön som mellan de nordiska länderna i snäv bemärkelse. Med en nordisk förbundsstat borde det vara möjligt att ytterligare bygga ut samarbetet med Estland, Lettland och Litauen, men jag har inte bedömt att det är realistiskt att se dessa länder som medlemmar av en förbundsstat inom överskådlig framtid.

De nya spelreglerna

En viktig följd av att bilda en förbundsstat är att spelreglerna vid beslutsfattande förändras. Inom Nordiska rådet finns det idag ett missnöje med att det alltid är den minsta gemensamma nämnaren som dikterar besluten. Den som vill minst sätter gränsen för det gemensamma. Missnöjet är så starkt att man på sina håll börjat tala om att revidera Helsingforsavtalet, så att nordiska beslut ska kunna fattas även om något av länderna är däremot. Avvikaren skulle då lämnas utanför det samarbete som etableras.

Samarbetet hämmas av att det nästan alltid bara handlar om en sak i taget: för att projektet ska bli av måste alla vara övertygade om att var och en tjänar på just detta. Därför rinner många uppslag ut i sanden.

Inom en gemensam förbundsstat blir spelreglerna helt annorlunda än när fem skilda länder då och då ska mötas i "samarbete". Med ett gemensamt och bestående förbund vet medlemmarna att de gång på gång ska mötas i återkommande förhandlingar på olika områden. Då blir drivkraften att "byta grejor" med varandra en helt annan än i det mer lösliga och sektoruppdelade samarbetet. Med sådana mekanismer kan man nå långt även om varje land behåller rätten att säga nej till utvidgning av förbundsstatens befogenheter.

Vid förhandlingarna inom förbundsstaten blir helhetens framgång det avgörande kriteriet på ett helt annat sätt än när det bara är "samarbete" som gäller. Deltagarna kommer säkert att snegla på det egna utfallet även i fortsättningen, men ett minus idag kan vägas upp av två plus i de frågor som nyss avgjorts eller står härnäst på dagordningen. Det behövs en sammanhållen och stabil ram för att få igång ett nordiskt givande och tagande – men när det kommer igång, kommer länderna sammantagna att snabbt bli betydligt större än de fem delarna. Den gemensamma förbundsstaten förändrar dynamiken i förhandlingsprocessen.

Samtidigt är det viktigaste skälet för en förbundsstat att respektera och bevara medlemsländernas och de självstyrande områdenas identitet och möjligheter att välja egna lösningar. Förbundsstaten är ett sätt att mobilisera och samla hela Nordens slagkraft; men förbundsstatens mål är inte harmonisering till varje pris, utan att ge språk, kulturer, länder och områden möjlighet att utvecklas i samarbete med varandra.

Utformningen

Det finns en rad olika lösningar på förbund mellan stater, från avtal om samarbete i noggrant specificerade frågor till federala parlament med möjlighet att fatta mer eller mindre kvalificerade majoritetsbeslut som även trilskande delstater måste följa. Hur den nordiska förbundsstaten väljer att blanda avtal och institutioner i sin konstitution är självfallet en förhandlingsfråga, där en genomgång av förbundslösningar på annat håll kan ge värdefulla erfarenheter, men det finns några förhållanden att ta fasta på.

Dagens nordiska stater har en märklig uppbyggnad. De är i en mening centraliserade enhetsstater, där bara den centrala statsmakten har lagstiftningsrätt. Å andra sidan är den lokala självstyrelsen stark. I alla länderna står kommunerna för en stor del av samhällsservicen, i Danmark, Norge och Sverige kompletterade med amter, fylken och landsting.

På så vis finns det två möjliga traditioner att knyta an till – å ena sidan det starka lokala självstyret, å andra sidan enhetsstatens samlade kraft och medborgarnas önskan om likvärdiga förhållanden i hela landet. Jag tror att förbundsstaten ska välja bådadera och låta dem samspela med varandra.

Jag tror att den strikta förbundsstaten vore den klokaste lösningen. Förbundsstaten har en gemensam konstitution, folkförsamling och statsledning. Sådana förbundsstater finns runt om i världen. När jag arbetade som FN-förhandlare var det några kollegor som alltid tog ordet efter varje överenskommelse och gjorde sitt "federala förbehåll": USA, Australien och Tyskland. Innehållet i avtalet fick inte kränka deras delstaters rättigheter.

Världssamfundet skulle inte lyfta på ögonbrynen om Norden valde en sådan lösning.

Förbundsstaten behöver ett överhuvud, en lagstiftande församling och en regering. Det hör till de frågor som de framtida förhandlingarna måste lösa. Frågan om republik eller monarki skulle kunna lösas genom att medlemsstaternas statschefer turades om som förbundsstatens överhuvud. På så vis skulle både republikaner och rojalister få sitt i ett salomoniskt arrangemang. Men detta är frågor där det finns många olika uppfattningar som säkert går att lösa när förbundsstatens institutioner ska hitta balansen mellan gemensamt beslutsfattande och varje medlems identitet och självstyrelse.

Som jag uppfattat Schweiz har den helvetiska federationen inte större befogenheter än vad kantonerna uttryckligen har delegerat till den. Det finns inga omfördelade system mellan kantonerna att tala om. Skillnaderna mellan de schweiziska kantonerna är större än mellan de nordiska länderna, socialt, ekonomiskt, kulturellt och språkligt.

Det var Schweiz som Örne och hans medförfattare hänvisade till (Petander m.fl., 1942) när de under andra världskriget pläderade för ett nordiskt förbund. "Erfarenheterna från förbundsstaterna Schweiz och U.S.A. peka i samma riktning. De visa, att själva förbundsstatstanken är ägnad att låta demokratiska folk, som tillämpa den, bevara ett stort mått av lokal och regional självstyrelse, individuell frihet och decentralisation." De föreställde sig en ganska liten folkförsamling med en direktvald andra kammare och en senat som utsågs av medlemsländernas parlament, ungefär som dagens Nordiska rådet. Det kan fortfarande vara en modell att bygga på.

Hur man löser sådana frågor är det onödigt att redan nu fördjupa sig i. Huvudsaken är att förbundsstatens konstitution ger vart och ett av länderna en stark och självständig ställning, och att den även visar de självstyrande områdena stor respekt. De gemensamma organens mandat ska inte utvidgas förrän alla länderna är överens om att göra det. Det är förbundet som har statssuveräniteten, men på de flesta av samhällslivets områden är det ländernas, landsdelarnas och kommunernas självstyrelse som hanterar vardagens frågor.

Innehållet

Men författningen är en sak. Det avgörande är vilket innehåll medborgarna väljer att fylla den med. Det är där det andra stråket i den nordiska modellen skulle göra sig gällande. Det finns en stark önskan om jämlikhet i de nordiska länderna. I den allmänna debatten finns det ett påtagligt förord för likvärdiga villkor för alla medborgare. Årtionde för årtionde skulle den uppfattningen

antagligen föra grannarna närmare varandra i takt med att vi vänjer oss vid att vara samman. Inom en mansålder skulle institutionerna i förbundsstatens olika delar antagligen närma sig varandra mer än vad de schweiziska kantonerna gör.

Inom en förbundsstat skulle olika sakområden kunna hanteras på flera olika sätt. Några frågor – utrikes- och säkerhetspolitiken, rimligen även handel – måste vara förbundsstatens ansvar.

Andra frågor är enklast att lägga på vart och ett av länderna – det finns knappast särskilt mycket att vinna på en gemensam nordisk kriminalvård, även om mer och mer av lagstiftningen blir gemensam. För de nationella ansvarsområdena kan länderna välja olika lösningar – i Norge är sjukhusen statliga, i Sverige ligger de på landstingen.

Så småningom kanske delat ansvar blir allt vanligare, med nordiska grundlösningar som varje land kompletterar efter sitt eget skön. Det finns starka skäl för ett sådant delat ansvar när det gäller arbetsmarknadspolitiken, den högre utbildningen och forskningen. I sådana blandningar kan det också ingå ett EU-inslag.

Det finns också sektorer som är så stora och viktiga i flera av medlemmarnas ekonomier att förbundsstaten måste värna dessa intressen i internationella sammanhang. Fiskeripolitiken är av avgörande betydelse för västra Norden (Island, Norge, Färöarna och Grönland), skogen har en motsvarande roll i Finland och Sverige.

Stora och omfattande områden kommer att förbli varje lands ensak. Ibland är det motiverat därför att det är mest rationellt (många välfärdstjänster hanteras och betalas mest effektivt på kommunal nivå), ibland därför att områdena tillmäts olika vikt i de olika länderna – regionalpolitiken är ett viktigt exempel. Det betyder också att största delen av beskattningsrätten kommer att ligga kvar på nationell nivå eller därunder.

Men också de ansvarsområden som i princip förblir nationella kommer att präglas av det nordiska. Det kommer att bidra till ökad effektivitet. Även om länderna inte anförtrot förbundsstaten något ansvar för sjukvården kan de sluta avtal sinsemellan om specialisering och om vård över gränserna. Sådana överenskommelser behöver inte slutas mellan alla fem länderna, utan bi- och trilaterala avtal kan bli de första stegen på vägen. Initiativet till den fortgående sammanflätningen kommer att ligga på självstyrelsen. Det är en ganska nordisk modell.

Huvudstaden?

Den oundvikliga frågan är: var ska huvudstaden ligga? Det rimliga svaret är: det ska spela en så liten roll som möjligt. Att bilda en förbundsstat innebär att införa ytterligare en politisk nivå. Det finns starka skäl som talar för förbundsstaten, men risken för byråkratisering och minskad makt för medborgarna är ett viktigt motargument.

Därför är det viktigt att man väljer en utformning av de gemensamma institutionerna som är så snål som möjligt. Så långt det går bör man använda de resurser som medlemsländerna redan har. Det borde inte behövas något Brasilia eller Arusha för att markera den nya staten.

Eftersom många funktioner kommer att ligga kvar hos medlemsländerna och eftersom mycket av maktutövningen måste bygga på samråd dem emellan, kan det mycket väl visa sig klockast att förlägga olika gemensamma funktioner på olika håll. Det utbyte och det resande som ändå kommer att behövas gör att en sådan fördelning mellan länderna inte behöver skapa några oöverstigliga problem, i synnerhet inte om infrastrukturen byggs ut för sammanhållningens skull.

UTRIKES- OCH SÄKERHETSPOLITIKEN

Det globala maktspelet

Det är på utrikes- och säkerhetspolitikens område som ett samlat Norden till en början skulle göra störst skillnad. Förbundsstaten kan hävda ett långt större inflytande än de enskilda länderna när avgörande diskussioner ska föras.

Symbolen för denna förändrade ställning är G20, där förbundsstaten Norden borde vara en självklar medlem. Det är inte säkert att G20 finns kvar som institution när förbundsstaten träder i funktion – å andra sidan borde de fem staterna tillsammans kunna göra anspråk på en plats redan när man fattat ett inriktningsbeslut om förbundet.

Men beteckningen är sin sak, företeelsen lär bestå. Skriverierna om ett "G2"-herravälde är kraftigt överdrivna. Jag tror inte på en G2-dominans över världens problem. USA och Kina räcker inte för att hantera världsekonomin på egen hand. De två är stora, men inte tillräckligt dominanta. Andra länder spelar så stor roll på alla de områden som kräver globala överenskommelser, inte minst på miljöns och ekonomins områden. De största måste lyssna på de många halvstora. Därför kommer G20 – eller någon liknande församling – antagligen att ha en viktig uppgift under åtskillig tid framöver.

I den kretsen skulle Norden stå för något distinkt eget i många frågor. Förbundsstaten Norden vore ett viktigt bidrag till ett bättre internationellt beslutsfattande.

Det betyder inte att Norden varit utan inflytande hittills. Skickliga nordiska företrädare har ofta spelat en viktigare roll än deras länder är stora, kanske därför att de nordiska ländernas öppenhet tvingat dem att följa världen och gjort dem bättre ägnade att hitta kompromisser som fler kan acceptera. Men gränsen går där bristen på storlek stänger dem ute. Om man inte finns med i det slutna rummet räcker det inte hur mycket klokskap man än besitter. Förbundsstaten öppnar fler dörrar.

Det gäller också i diplomatins vardag. Ambassaderna är ländernas företrädare på plats. Uppgiften är att få värdarna att lyssna, men också att hjälpa och främja de egna medborgarnas och det egna näringslivets intressen. Den samlade nordiska ambassaden vore långt mer effektiv än dagens splittrade fem. Redan den gemensamma lokaliseringen av de fem ambassaderna har gett Berlin något att tala om, inte minst tack vare den djärva arkitekturen. Att göra om det över hela världen, att inte bara sitta utan också arbeta tillsammans, och att kunna göra det på betydligt fler platser än vad vart och ett av länderna kan unna sig – det skulle betyda en praktisk förstärkning av

den nordiska närvaron i världen. På samma sätt skulle gemensamma exportfrämjande insatser kunna få stor betydelse.

Den nordiska säkerhetspolitiken

Upplösningen av blocken i Europa har undanröjt det historiskt sett viktigaste hindret för Nordens enande, men den avspänning vi nu ser betyder inte att länderna klarar sig utan säkerhetspolitik. Den nya situationen ställer nya krav som länderna än så länge bara famlat sig fram emot lösningarna på. Samtidigt kommer bilden att förändras under de år det kommer att ta att bilda förbundsstaten. Rysslands orientering västerut verkar just nu förstärkas, en viktig faktor när en gemensam nordisk politik ska utformas.

Förbundsstaten innebär att medlemsländernas intressen kommer att kunna dra nytta av hela förbundets tyngd. Den vånda och improvisation som föregick Nordiska rådets uppslutning kring Island i torskkriget 1976 kommer i förbundsstaten att förbytas i en planmässighet, där de olika medlemmarnas behov och förutsättningar redan från början är en utgångspunkt för den långsiktiga utrikes- och säkerhetspolitiken.

I olika delar av Norden finns det olika frågor att hantera. Förbundsstaten blir en arktisk stormakt. De västliga staterna och områdena har ett starkt atlantiskt engagemang, Östersjön rymmer många frågor, och de nordiska länderna har också engagerat sig i fredsbevarande insatser internationellt. I det atlantiska området dominerar sjövägarna, de arktiska frågorna och vården av havets resurser; Finland är det land där försvaret av territoriet väger kanske tyngst i debatten; och samtidigt har länderna engagerat sig i internationella fredsbevarande uppgifter.

Thorvald Stoltenberg (2009) har i sin rapport till de nordiska utrikesministrarna pekat på en rad områden där utrikespolitiken skulle vara betjänt av att länderna gick samman. Det gäller samarbete om luftövervakning över Island och havsövervakning i hela området, marina insatsenheter och gemensamma enheter för deltagande i internationella aktioner.

Allt detta är uppgifter som skulle rymmas inom en gemensam säkerhets- och utrikespolitik. Redan nu har det nordiska försvarssamarbetet (Nordefco) tagit steg mot gemensam materialanskaffning och gemensamma utbildningsinstitutioner. Ansvariga officerare menar att ländernas olika säkerhetspolitiska lösningar än så länge inte lagt hinder i vägen, men när länderna med förbundsstaten går från samarbete till gemensam politik bör helheten bli mer

effektiv. Gemensam upphandling av krigsmateriel ökar möjligheten att spara pengar, gemensamma insatsförband innebär att man kan koncentrera större resurser vid framtida kriser, vare sig dessa inträffar i Norden och dess närområde eller insatserna påkallas av internationella åtaganden.

På längre sikt är det svårt att veta vad "säkerhetspolitik" kommer att betyda. Myrdal (2007) resonerar om en "stor kris" med påfrestningar på ekonomin, miljön men också människorna och samhällena. Även i ett sådant perspektiv ökar antagligen möjligheterna att hantera påfrestningarna om dagens fem stater bildar en mer mångfasetterad förbundsstat. Med stor sannolikhet kommer miljö-, klimat- och energifrågor att spela en allt viktigare roll i internationell politik framöver. I dessa sammanhang har G20-argumentet minst lika stor tyngd som i de ekonomiska sammanhangen. De nordiska länderna har förutsättningar och värderingar som skiljer sig från många andra länders – men för att kunna framföra dem måste länderna gå samman.

Även om säkerhetspolitiken måste vara en gemensam uppgift skulle man i förhandlingarna om förbundsstaten kunna hålla öppet för lösningar som innebär att medlemsstaterna lämnar olika bidrag till lösandet av de gemensamma insatserna. Om den samlade bedömningen kommer fram till att territorialförsvaret ska väga tyngst i någon del av området, kan det motivera att man där använder värnplikt för att trygga tillgången på snabbt mobiliserbara förband, medan man i andra delar av förbundet bidrar desto mer ekonomiskt.

Norden i EU

Den ökade tyngd som förbundsstaten ger är relevant för hur det nya förbundet ska ställa sig till EU, NATO och det europeiska valutasamarbetet. Det är svårt tänka sig annat än gemensamma lösningar (även om Åland och Grönland i och för sig är exempel på internationella särlösningar inom en nationell ram), men de behöver inte vara på plats i förväg. Det hör till de svåra frågor som förhandlingarna om förbundsstaten måste lösa.

En del iakttagare menar att det inte blivit så mycket med den nordiska profilen i EU sedan Sverige och Finland blev medlemmar. De nordiska medlemsstaterna har överraskande ofta valt olika hållningar eller i varje fall taktiker. Det kan bero på att Norge och Island valt att stå utanför, det har också framskyttat att en del nordiska politiker menar att ett alltför nära samarbete skulle kunna stöta bort andra bundsförvanter.

Så länge länderna är splittrade och dessutom har valt olika formella anknytningar till unionen (även om skillnaderna i praktiken blivit ganska små)

kommer Danmark, Finland och Sverige normalt att höra till andra eller tredje rangens aktörer inom unionen.

Samgåendet tillför emellertid övervägandena ett element som inte fanns när länderna tog ställning var för sig. Risken att bli överkörd inom en europeisk union har fått många att ställa sig skeptiska till medlemskap. Risken att förbundsstaten Norden ska bli överkörd är betydligt mindre än att Island eller Norge blir det. EU kan köra över ett Sverige eller ett Danmark eller ett Finland, men knappast ett Italien eller ett Spanien eller ett Polen – och det är där någonstans det samlade Norden kommer att ha sin plats.

Den ökade tyngden vore till EU:s fördel. Förbundsstaten kan på ett helt annat sätt medverka till att präglade unionens framtida utveckling än vad de enskilda staterna förmått. Visserligen ger EU:s regelverk en formell överrepresentation åt de små länderna som skulle gå förlorad för en förbundsstat, men ytterst skulle antagligen Nordens samlade tyngd vara mer effektiv än de enskilda medlemmarnas splittrade röster. Norden skulle mer effektivt än idag kunna motverka EU:s protektionistiska böjelser på t.ex. antidumpingområdet som står i stark kontrast till den frihandel som historiskt varit den nordiska framgångsvägen. De nordiska medborgarna har knappast någon glädje av världens dyraste bananer.

I praktiken kommer det ökade inflytandet att göra sig märkbart på många sätt. Det betyder att någon nordbo deltar när nästa stora klimatbeslut ska formuleras, det betyder att EU kommer att behöva nordbor i den europeiska unionens nyckelbefattningar, det betyder att förbundsstatens regeringschef citeras när *Le Monde* och *New York Times* analyserar den internationella debatten.

EKONOMISK POLITIK

Förbundsstaten måste samordna den ekonomiska politiken i Norden. Det innebär inte att förbundsstaten kan eller bör fatta alla penning- och finanspolitiska beslut. Hur den ekonomisk-politiska rollen ska utformas är en grannlaga uppgift för förhandlingarna, men det finns några utgångspunkter att peka på.

Penningpolitiken

På penningpolitikens område har de nordiska länderna valt olika lösningar. Finland deltar fullt ut i eurosamarbetet, Danmark följer euron, medan de övriga valutorna i huvudsak flyter fritt. Förbundsstaten måste ha en gemensam penningpolitik, antingen inom ramen för den europeiska valutaunionen eller med en egen, gemensam valuta.

Den nationalekonomiska forskningen betonar vikten av "optimala valutaområden". Jag tror att man kan hävda att förbundsstaten Norden skulle vara ett sådant område, men på ett annat sätt än vad nationalekonomer brukar mena. I kölvattnet på Maastrichtfördraget undersökte ekonomerna likheterna mellan olika länders ekonomier och branschstrukturer. Ju större överensstämmelserna var, desto bättre ansågs förutsättningarna vara för ett gemensamt valutaområde.

I Nordens fall kan man emellertid föra resonemanget ett steg vidare. Ländernas näringsliv skiljer sig visserligen markant åt och reagerar därmed olika på olika konjunkturen, men det är inte nödvändigtvis en nackdel. I dagens läge är de nordiska ekonomierna var för sig så små och så beroende av enstaka företag och branscher att enstaka olyckor kan drabba det enskilda landet hårt. Sovjetunionens sönderfall slog hårt mot Finlands utrikeshandel, men motgångar för skogsindustrin, oljesektorn eller enskilda företag som Nokia eller Ericsson skulle också vara tunga att bära för det ena eller det andra landet.

I detta perspektiv blir olikheterna mellan medlemmarnas näringsliv förbundsstatens styrka. I ett enat Norden skulle länderna turas om att hålla ekonomin på fötter, eftersom deras näringsliv reagerar olika i olika konjunkturfaser eller på externa chocker.

Det som skulle göra förbundsstaten Norden till en fungerande ekonomisk enhet är de gemensamma institutionerna och värderingarna. Tack vare dessa kan man förstärka den gemensamma arbetsmarknad och den rörlighet mellan länderna som redan är för handen. Institutionerna och värderingarna underlättar rörligheten inom området, i synnerhet om den förstärks av förbundsstatens gemensamma institutioner.

Redan nu finns det en gemensam arbetsmarknad, men den kan få kraftigt ökad betydelse inom förbundsstatens ramar. Ju fler nordbor som är beredda att flytta till ett grannland när jobben viker hemma och arbetskraften behövs där, desto bättre kommer hela Nordens ekonomi att fungera. På så vis kan förbundsstaten bli ett skyddsnät för medborgarna. Även om det egna landet skulle råka i svårigheter så kan invånarna klara sig bättre, eftersom de andra länderna finns som alternativ. Förbundsstaten blir betydligt mer diversifierad än de enskilda ekonomierna och därmed mer stryktålig vid ekonomiska påfrestningar.

Tack vare olikheterna och rörligheten skulle det förenade Norden bli en bättre fungerande enhet än dagens skilda länder, på sikt ungefär på samma sätt som USA är det idag. Den amerikanska ekonomin är oändligt mångfasetterad, där samsas expansion i ena delen av landet med stagnation i den andra, men många människor är beredda att flytta dit jobben finns. När medborgarna vant sig vid Norden kommer det inte att vara märkvärdigare att flytta mellan länderna än det är från Pittsburgh eller Detroit till Atlanta eller Seattle. Arbetskraftens rörlighet lättar trycket både där näringslivet kärvar och där det kan sluka hur mycket resurser som helst. Det gagnar hela ekonomins utveckling, men det ökar också medborgarnas välfärd jämfört med om nationsgränser hade skilt de växande delarna av området från de krympande.

Om förbundsstaten bestämmer sig för att delta i eurosamarbetet är riskspridningen inom Norden fortfarande en styrka, även om man inte förfogar över penningpolitiken på egen hand. Förbundsstaten och medlemsstaterna kan samordna sina finanspolitiska insatser i långt större utsträckning än vad som kommer att vara möjligt inom euroområdet som helhet. Förbundsstaten kommer dessutom att ha ett betydligt större inflytande över eurosamarbetet än vad Norden har idag när bara Finland deltar fullt ut i samarbetet.

Men det är inte säkert att euron finns kvar när förbundsstaten blir till. Med hänsyn till hur ekonomierna kompletterar varandra och arbetskraftens rörlighet skulle en gemensam nordisk valuta ha goda förutsättningar. En nordisk centralbank skulle kunna spela en viktig roll för den övriga ekonomiska politiken, t.ex. i förhållande till lönebildningen inom området.

Finanspolitiken

Ansvaret för finanspolitiken kommer att vara delat mellan förbundsstaten och medlemmarna, eftersom stora delar av politiken kommer att förbli ett nationellt ansvar. De nationella utgiftsområdena kommer att finansieras med intäkter, huvudsakligen skatter, som länderna själva beslutar över.

Förbundsstaten måste emellertid ha så stora ekonomiska resurser att den kan parera ojämnt fördelade chocker och uppmuntra anpassning och rörelser mellan medlemsländerna.

Finanspolitiken kommer att vara ett av förbundsstatens viktigaste medel för att hålla ekonomin i styr, i synnerhet om penningpolitiken beslutas på europeisk nivå. För den skull är det angeläget att hitta mekanismer som minskar risken att förbundets och de enskilda ländernas politik hamnar ur fas med varandra. Ett sätt att hantera detta kan vara att anta en budgetlag och ett finanspolitiskt ramverk som är gemensamt för förbundet och medlemsstaterna. Även om detta inte låser utgiftsnivåer och skattesatser kan lagen och ramverket ställa krav på hur processerna ska gå till och ange nyckeltal – t.ex. mål för budgetsaldot och för statsskulden – som länderna ska uppfylla.

Den pågående krisen har pekat på svårigheten att hantera påfrestningarna på eurozonen enbart med den gemensamma penningpolitiken. Den nordiska förbundsstaten skulle ha en gemensam finanspolitik till sitt förfogande. Om Norden vore ett eget valutaområde skulle detta vara en påtaglig fördel jämfört med dagens eurosamarbete, men även om förbundsstaten skulle ingå i eurozonen innebär en gemensam finanspolitik antagligen att länderna skulle ha större möjligheter att möta kommande finanskriser än vad de har idag.

Islands kris är tankeväckande. Med en förbundsstat hade de första kris-hanteringsmekanismerna redan funnits på plats när krisen bröt ut. En del av problemen kanske rentav hade kunnat förebyggas med en gemensam nordisk finansinspektion.

Hur omfattande förbundsstatens finanspolitik behöver vara måste bedömas när den dagen närmar sig. Ju större samsyn det råder mellan medlemmarna om hur den ekonomiska politiken ska utformas, desto mindre blir rimligen behovet av centrala resurser som förbundsstaten ensam beslutar över. Medlemsstaterna kommer att vidta åtgärder som visserligen är deras egna, men som samordnas med förbundsstatens insatser och därmed ger dessa större genomslag.

Så länge det är frågan om en förbundsstat måste dess handlingsfrihet beskäras. Vilka intäktskällor den får dra på och vilka ändamål den får anslå pengar till måste bestämmas av medlemmarna i enighet. Förbundsstaten får inte skriva ut skatter eller bevilja transfereringar utan uttryckligt mandat. Det måste emellertid redan från början finnas ett mandat för förbundsstaten att hantera svåra kriser, även i samarbete med andra internationella aktörer.

”Utrikes- och säkerhetspolitiken måste vara förbundsstatens angelägenhet, och därmed även handeln och invandringen.”

Samtidigt kan en del åtgärder för att harmonisera förhållandena inom Norden ha positiva effekter för finanspolitiken. Norden har förutsättningar att gå betydligt längre än EU när det gäller att utforma likartade skatteregler i de olika länderna. Med en samordnad skattelagstiftning ökar möjligheterna att vidta samordnade finanspolitiska åtgärder, även om behoven kan variera och varje enskilt land beslutar om omfattningen för sin del.

NÄRINGSLIVET

En av de viktiga förändringarna under de senaste årtiondena är den ökade integreringen av de nordiska ekonomierna. Efter andra världskriget har länderna börjat handla med varandra i betydligt större utsträckning än tidigare. Den första elkabeln över Öresund lades 1915. Sedan dess har ett nät av kablar och högspänningsledningar etablerat en gemensam nordisk kraftbör, som sedan 1963 samordnas av Nordiska Elkraftgruppen.

Många företag har "samlat Norden" på ett långt mer avancerat sätt än politiken. Både utländska och nordiska företag har grupperat sina verksamheter kring regionen, inte i vart och ett av de enskilda länderna. Sedan andra världskriget har mycket hänt. För några årtionden sedan fanns det inte mycket mer än SAS; idag är halva finans- och försäkringsbranschen nordisk, livsmedelsindustrin fusionerar över gränserna, skog och kraft integreras alltmer, och även utländska företag organiserar sig nordiskt istället för nationellt. De stora fusionerna har blivit legio, och signalerna är att de kommer att bli fler. En stor del av de nordiska investeringsflödena går till grannländerna och flätar därmed samman ekonomierna än mer.

De nordiska företagens enande betydelse är underskattad i den allmänna debatten. Nordiska företagsledare vittnar om hur lika kunderna i de olika länderna reagerar och hur pass snabbt det går att få medarbetarna att hitta varandra. När de nordiska fusionerna lyckas blir de praktiska exempel på hur man tar spjörn i det som är gemensamt för att få olikheterna att samsas kring gemensamma uppgifter. Fusionerna betyder också att viktiga strukturer i medborgarnas vardag blivit alltmer nordiska, från el- och teleförsörjning till stora delar av det dagliga brödet. När man ställer frågor om den framtida välfärdens utformning ligger en viktig del av svaret antagligen i lösningar med försäkringsbolagen som huvudmän – och det är en av de branscher där de nordiska fusionerna kommit längst.

Ju mer integrerat Norden blir, desto större blir fördelarna för näringslivet. Vinsterna ligger i den bredare hemmamarknaden och rekryteringsbasen, men också i den institutionella samordning som bara politiken kan åstadkomma. Den nordiska överenskommelsen om NMT-standarden för mobiltelefonin var banbrytande och spelade en viktig roll för den nordiska telekommunikationssektorn, men i en förbundsstat kan man mer systematiskt och genomgripande söka den sortens integration, inte bara ad hoc-lösningar av en fråga i taget. För de nordiska företagen är det också viktigt med ett mer kraftfullt nordiskt agerande i EU.

Krugman (2009) pekar på den ekonomiska betydelsen av knowledge spillovers mellan företag i varandras närhet. Ju mer sammanflätade de nordiska ekonomierna blir, desto mer blir ländernas företag grannar med varandra, och desto större blir rimligen omfattningen av den sortens kunskapsutbyte.

Ur politikens synvinkel är den vidgade hemmamarknaden långt mer kraftfull som näringspolitik än vad nationella stödinsatser någonsin kan bli – och dessutom billigare än olika bidrag och avdrag. Redan idag rankas länderna var för sig högt på olika listor över var i världen det går lättast att driva företag, men som ett samlat förbund skulle de bli än mer slagkraftiga.

I förhållande till sin storlek hyser de nordiska länderna ett förbluffande antal internationella storföretag. Ur deras synvinkel spelar de nationella stödinsatserna en marginell roll, men däremot är möjligheterna att rekrytera kvalificerade medarbetare från grannländerna en viktig faktor. Förbundsstaten skulle kunna göra hela Norden till "hemma" för kvalificerade arbetssökande i högre grad än nu. Ju mer specialisterna börjar se hela Norden som sin arbetsmarknad, desto mer gynnar detta de företag som behöver mest folk. Det finns ansatser till detta redan idag, men med gemensamma förbundsinstitutioner skulle informationen om den gemensamma arbetsmarknaden spridas mer systematiskt och effektivt.

Samtidigt skulle förbundsstaten bli en impuls till näringslivet att eliminera sina hinder för utbytet. Banköverföringar mellan länderna kan idag kosta en dryg hundralapp i avgifter, bara någon enstaka bank har infört "pendlarkonton" vid Öresund, och i Köpenhamn får nordbor på besök betala en extraavgift om de betalar med kreditkort hemifrån. Sådana hinder finns kvar på bankväsendets område, där den nordiska integrationen ändå gått längre än på många andra håll. Den danska och svenska posten har inte lyckats införa ett gemensamt inrikesporto, trots att de stolt kallar sig Posten Norden.

Men det finns mer subtila effekter att hoppas på. Näringslivet handlar till inte så liten del om geografi och etablerade kontakter. De olika ländernas näringsliv har under lång tid skaffat sig erfarenhet från olika marknader. Norge och Island vetter mot Atlanten, Danmark och Sverige mot Tyskland, Finland mot Ryssland. Med en förbundsstat skulle vardera landets näringsliv kunna vidga sina kontakter med omvärlden genom att utnyttja de andras inarbetade kretsar. Redan de senaste årtiondena har turismen vuxit. Vad skulle inte förbundsstaten kunna bjuda omvärlden på, om den marknadsförde hela Norden som resmål?

Genom att samla sig ökar Norden sin dragningskraft på omvärlden. Sedan murens fall har åtskilliga nordbor drömt om Polen som marknad, men varför ska polackerna bry sig om några mindre länder på andra sidan Östersjön när man har Tyskland tätt intill? Förhoppningarna om polskt samarbete är nog mest en chimär från det splittrade Nordens sida, men om förbundsstaten bildas ökar Nordens dragningskraft markant. Då lönar det sig bättre för Polen och andra att vända sig norrut – kanske rentav för att balansera det tyska och ryska. Det samlade Norden får en näringslivsverkan som går utöver vad de splittrade länderna tillsammans haft förut.

ARBETSMARKNADEN

Den gemensamma arbetsmarknaden är ett av de viktigaste argumenten för förbundsstaten. Sedan den bildades på 1950-talet har den bidragit till sammanflätningen av Norden och därmed till förbundsstatens förutsättningar, men även på arbetsmarknadens område skulle förbundsstaten kunna föra utvecklingen ännu längre.

Pendlingen och flyttningen mellan länderna hjälper näringslivet att hantera flaskhalsar, men lika viktigt är att de öppnar fler möjligheter för de arbets-sökande. Många svenska ungdomar tar ett par år i Norge som en lika spännande som lönsam erfarenhet.

Under årtiondena har strömmarna växlat. På 1950-och 1960-talen lindrade finska invandrare bristen på arbetskraft i den svenska industrin, idag går de största strömmarna från Värmland och Västra Götaland till Oslo och från Skåne till Själland (Nordisk Pendlingskarta, 2009). Antalet arbetspendlare i Norden ökade med 23 procent under 2006, från 36 000 till 44 000 personer. Svenskarna stod för 87 procent av ökningen, resten var danskar och finländare som pendlade till Sverige. Sedan den första mätningen av arbetspendlingen mellan länderna 2001 har pendlingen ökat med ca 50 procent.

Mycket av den ökade arbetspendlingen beror på Öresundsbronns tillkomst. År 2006 pendlade 13 500 personer i båda riktningarna. Totalt pendlade nästan 7 700 personer från Malmö till Själland. Det motsvarar 3 procent av Malmös befolkning. Nästan hälften av pendlarna är födda i Danmark. Men de skulle kunna vara långt fler. Under ett seminarium på Folketinget vid bronns 10-årsjubileum betecknade Öresundskomiténs verkställande direktör Mikael Stammering broavgiften som en "straffskatt på pendling", och menade att det med en annan avgift skulle kunna bli 100 000 pendlare i framtiden.

Minst lika betydelsefull som den regelbundna pendlingen är emellertid flyttningarna från det ena landet till det andra. Under 1960-talet flyttade många från Finland till Sverige och stannade i en hel del fall för gott. Idag bor många svenskar i Oslo och svarar för en betydande del av stadens arbetskraft.

Om förbundsstaten bildas vore det naturligt att gå vidare från passiv anpassning och harmonisering till gemensamma aktiva åtgärder för att uppmuntra flyttning och pendling. De nordiska ländernas arbetsmarknads-politik skulle i ökad utsträckning kunna utnyttja utbildningar och lediga arbeten i grannländerna.

För att göra det enklare att utnyttja förbundsstatens fördelar borde arbetsmarknadens parter arbeta för en harmonisering av kollektivavtal mellan

länderna. Även i detta avseende borde länderna kunna lära av varandra. Den danska avtalssmidigheten kan tjäna som föredöme för regleringen av arbetsmarknaden, och danska och svenska fackföreningar kan dela med sig sina erfarenheter av individuell lönesättning till kollegor i Finland och Norge.

Den bredare arbetsmarknaden kommer inte bara ländernas nuvarande invånare till gagn. Den större bredden, det ökade antalet karriärvägar och den minskade konjunkturkänsligheten borde också göra Norden mer attraktivt för kvalificerad invandring. På så vis blir det lättare för den nordiska ekonomin att få de impulser utifrån som den behöver för att utvecklas. Det handlar inte bara om nya invandrare, utan det gör det också mer attraktivt för nordbor som studerat och arbetat utomlands att återvända hem – ungefär som en del av amerikafararna som kom tillbaka i början av 1900-talet och berikade ländernas näringsliv.

FORSKNING OCH HÖGRE UTBILDNING

Forskningen och den högre utbildningen är en viktig källa till näringslivets förnyelse. De nordiska länderna har breddat den högre utbildningen och når idag en större del av ungdomskullarna än t.ex. Tyskland, men problemet är: hur ska länderna klara den internationellt konkurrenskraftiga forskningen?

De nordiska länderna är i minsta laget för den mest kvalificerade forskningen och högre utbildningen. Redan 1839 argumenterade Grundtvig för ett gemensamt nordiskt universitet, och Wirtanen (1942) återkom till tanken i sin plädering. En samordnad forskningspolitik skulle kunna bli ett av förbundsstatens viktigaste bidrag till Nordens utveckling. Förbundsstaten skulle dela ansvaret med länderna. Spetsforskningen och forskarutbildningen skulle bli en gemensam angelägenhet, medan de enskilda medlemmarna skulle förfoga över breddhögskolan och insatser man kan vilja göra av regionalpolitiska skäl.

Förbundsstaten måste få förfoga över en stor del av ländernas forskningsresurser om satsningen ska kunna realisera den potential som finns. Den nordiska forskningspolitikens instrument skulle vara ett gemensamt forskningsråd, några gemensamma forskningsuniversitet med utbildning från mastersnivå (Köpenhamn/Lund, Oslo/Göteborg, Stockholm/Uppsala/Helsingfors, Reykjavik/Färöarna/Grönland) och gemensamma forskarutbildningar, som inom varje ämne utnyttjar alla forskningsuniversitetens resurser. De gemensamma forskningsuniversiteterna och forskarutbildningarna skulle höja kvaliteten och befordra forskarörligheten inom Norden, men det gemensamma forskningsrådet skulle också lysa ut anslag vid universiteterna för att dra till sig internationella forskargrupper. Med sådana resurser skulle förbundsstaten få stor tyngd då EU:s forskningspolitik utformas.

Även på det nationella planet skulle det nordiska samarbetet få ökad betydelse. De gemensamma forskarutbildningarna och universiteterna kommer så småningom att prägla lärarekryteringen till hela den högre utbildningen. Alla ländernas institutioner och forskare borde få rätt att söka anslag hos varandras forskningsråd.

KULTUR

Språket är en av de viktigaste faktorerna när förbundsstaten bildas. Det är viktigt att så många nordbor som möjligt förstår så mycket som möjligt av vad de andra säger. Det är inte nödvändigt att alla talar skandinaviska från början (enligt tidningarna har Sampo gått över till finska och engelska som koncernspråk), men om förbundsstaten bildas kommer det att finnas starka incitament att lära sig varandras språk – i långt högre grad än idag även finska och isländska. Med förbundsstaten kommer de nordiska språkens ställning i grannländerna att stärkas därför att det blir fler tillfällen att utnyttja dem.

Om det fortsätter som nu är prognosen dystrare. Redan Molde (1981) varnade för att "stiltförskjutningarna i modernt språk – mot en alltmera ledig och vardaglig stil i allvarlig, normal text – har gjort att genomsnittliga texter, t.ex. i dagstidningar och modern skönlitteratur och också i det talade språk som man möter i radio och tv, har blivit mera svårförståeliga för folk från grannländerna än vad motsvarande texter var förr".

Det ligger i både förbundsstatens och medlemsländernas intresse att uppmuntra och underlätta det språkliga umgänget. "Det kanske också kan innebära att vi t.o.m. borde uppmuntra slang- och vardagsspråklån mellan våra språk", menade Molde. "Det är väl f.ö. något som kanske kan komma av sig själv om de nordiska kontakterna ökar på olika sätt, t.ex. genom en nordisk radio- och tv-satellit." Redan om regeringarna tar ett inriktningsbeslut borde framsynta universitet föregripa utvecklingen och bilda nordiska institut, där språk och realia samsas om studenternas intresse och ger dem en grund för verksamheten i det nya förbundet.

De nordiska länderna har starka nationella identiteter. Det är något som en förbundsstat varken kan eller bör utmana. Tvärtom måste den gemensamma staten ha ett ansvar för att skydda och värna språkliga och kulturella särarter inom förbundet. De nationella olikheterna kommer att berika förbundsstatens intellektuella och kulturella liv, i synnerhet som det kommer att ligga i förbundsstatens intresse att bekanta de olika medlemmarnas medborgare med de andra ländernas särdrag och tillgångar. På så vis kommer förbundsstaten inte att hota de nationella identiteterna utan göra invånarna mer förtrogna med grannarnas bakgrund och glädjeämnen.

Mycket av den kulturella gemenskapen kan uppammas genom utbildningen. Antagligen förblir utbildningen i allt väsentligt en nationell angelägenhet, men det är angeläget att samordna den så att elever och studenter på alla stadier kan byta mellan skol- och högskolesystemen och tillgodoräkna sig poäng och examina mellan länderna. I nästa steg skulle förbundsstaten

uppmuntra samordning och gemensam planering av läroplaner och examensfordringar. För att integrera arbetsmarknaderna är det viktigt att grannländernas förhållanden ges större utrymme, så att den som utbildas i ett land också kan verka i de andra.

Men kultur bygger på lust. Tvångsläsandet i skolan kan inte komma lika långt som den vuxna nyfikenheten på grannars litteratur, dramatik, konst och musik. Både förbundsstatens och ländernas kulturbudgetar måste stärkas och inriktas på att uppmuntra utbytet. Ett självklart projekt borde vara att ge ut en nordisk Bok för alla – till svenska pocketpriser! – som gör både klassikerna och nomineringarna till Nordiska rådet tillgängliga för en bred publik.

Ett av problemen på vägen mot en förbundsstat är att det är klen beställt med en gemensam nordisk offentlighet. Det är sällan som debatten och samtalen går över gränserna. Det är ledsamt att 1980-talets Nordsat aldrig blev av därför att länderna lät nationella TV2 gå före. I kabelkanalernas tid går det att göra misstaget ogjort. Den danska föreningen Copydan driver en kampanj för "nabolands-TV", som innebär att de erbjuder hushållen tillgång till program från Norge, Sverige och Tyskland. Copydan förser en del av programmen med danska textremsor och annonserar om intressanta program i dansk press. I en förbundsstat skulle antagligen sådana affärsidéer kunna få ökad lönsamhet, samtidigt som de skulle bidra till att öka språkförståelsen och insikterna i grannarnas förhållanden och kultur. I april 2010 kom frågan om en nordisk TV-kanal återigen upp. Det är på tiden att den blir av.

DET SOCIALA OMRÅDET

Norden hör till de länder som har den högsta andelen sociala utgifter i världen. Till en del beror det på socialförsäkringssystemen, men deras omfattning förklaras delvis av att de är beskattade, till skillnad från många andra länder.

De nordiska länderna har emellertid också en stor offentlig sektor med stora utgifter för skola, vård och omsorg. Detta har bidragit till att frigöra kvinnornas arbetsutbud, men det är också rimligt att se utgifterna för barnomsorg, utbildning och forskning som kloka långsiktiga investeringar i den framtida arbetskraften.

Haken är att de omfattande offentliga tjänsterna står inför ett finansieringsproblem. På ett par årtiondens sikt kommer andelen äldre i befolkningen att öka kraftigt. Färre måste försörja fler. Dagens offentliga intäkter kommer inte att räcka till för dagens offentliga åtaganden. De nordiska länderna måste hitta nya sätt att betala och tillhandahålla välfärdstjänsterna.

De sociala tjänsterna hanteras i stor utsträckning av den starka lokala självstyrelsen. Fördelen är att kommuner och amter/fylken/landsting lättare kan anpassa verksamheten efter medborgarnas önskemål än man skulle kunna göra om driften låg i statens händer. Med många ansvariga huvudmän – som ibland tar privata utförare till hjälp – kan variationen användas för att förnya och anpassa de sociala verksamheterna. Det finns ingen anledning att ändra denna modell i förbundsstaten Norden. Det rimliga är att ansvaret för de sociala tjänsterna fortsätter att ligga på nationell nivå, och att den lokala självstyrelsen fortfarande spelar en avgörande roll för driften.

Ändå bör förbundsstaten kunna ha en viktig uppgift. För att rörligheten mellan länderna ska fungera måste de som rör sig mellan länderna – både pendlare och flyttare – också kunna röra sig och sina familjer mellan någorlunda likartade välfärdstjänster.

Men förbundsstaten har också en viktig roll för att utveckla tjänsterna. Lika väl som kommunerna i varje land har nytta av att byta erfarenheter med varandra gäller detta mellan länderna. Den danska äldreomsorgen och det finska skolväsendet har rykte om sig att vara bättre än det gängse i de andra länderna. Då är det viktigt att ta till sig deras erfarenheter för att höja kvaliteten i grannländernas verksamhet. Inom förbundsstatens ram borde länderna, kommunerna och de andra offentliga institutionerna kunna utbyta erfarenheter och pröva olika lösningar åt varandra.

I detta kommer den privata sektorn att ha en allt större roll. De nordiska staternas välfärdssystem är starkt beroende av skattebasen arbete; därför pressas den offentliga finansieringen när demografin innebär att utbudet av arbetskraft stagnerar. Men om produktiviteten ökar i den takt den gjort hittills kommer hushållens privata köpkraft att fördubblas vart trettionde år. Det innebär att allt fler människor har råd att själva köpa vad de inte kan få eller måste köa för från den offentliga sektorn. Det är en marknad som inte minst de nordiska försäkringsbolagen redan börjat bearbeta. Deras gränsöverskridande verksamhet föregriper förbundsstaten, men samspelet mellan privat och offentlig sektor skulle kunna bli mer effektivt inom förbundsstatens ram.

Medlemsstaterna kan också samarbeta mer om konkreta insatser, i synnerhet i gränsområdena. Det borde vara lättare för Norden att bygga ut sjukvård över gränserna än det är för EU. De likartade värderingarna och kulturen underlättar rimligen gemensamma projekt inom hela det sociala området.

Sådana diskussioner kommer säkert att öka kraftigt redan genom att förbundsstaten kommer till, men man skulle kunna skapa gemensamma institutioner för att driva på utbytet. Förbundsstatens uppgift inom detta område skulle kunna bli att inrätta institut för att utvärdera ländernas sociala verksamhet och publicera jämförelser mellan institutionerna som en uppfordran till ökad spridning av erfarenheter och exempel.

Inom socialförsäkringsområdet medför den gemensamma arbetsmarknaden ett behov av harmonisering och portabilitet. Det gäller inte bara de offentliga systemen utan även lösningar som är knutna till företagen och/eller som regleras genom kollektivavtal. Även om dessa system antagligen förblir nationella kommer det att finnas ett starkt incitament att hitta likartade lösningar ju mer medborgarna rör sig inom hela förbundet.

INFRASTRUKTUR

Det är infrastrukturen som flätar samman förbundsstaten. Den första reguljära ångbåtslinjen över Öresund 1828 skapade de praktiska förutsättningarna för studentskandinavismen (Hemstad, 2008).

Sedan dess har infrastrukturen och kommunikationerna varit både medel och mål i den nordiska sammanflätningen. Under finanskrisen 1878–1879 var behovet av mellanriksjärnvägar ett skäl för den svenska regeringen att stötta Bergslagens Järnvägar.

Vid Nordiska rådets första session 1953 föreslog Allan Vougt att man skulle bygga en bro över Öresund. Det tog nästan 50 år, men nu ligger den där. På tio år har den börjat ta igen en del av det som gick förlorat i Roskilde 1658. Den kraftigt ökade pendlingen över Öresund suddar ut gränserna i söder.

På sikt kommer människornas och företagens flyttningar att spela ännu större roll. När danskar bosätter sig i Skåne och danska företag lägger sig vid brofästet i Hyllie blir övergångarna mjukare. Om någon generation börjar det märkas i språket, och då börjar Östdanmark gå igen. Då har Norden kommit ännu lite närmare, oavsett hur långt politiken hunnit med förbundsstaten.

Infrastrukturen måste bli ett delat ansvar inom förbundsstaten. Huvuddelen kommer fortfarande att vara nationell, men en av de första uppgifterna på väg mot förbundsstaten blir att påbörja en gemensam infrastrukturplanering. Vilket är det mest effektiva sättet att knyta samman länderna? Det gäller inte bara den fysiska infrastrukturen, utan också normer för telekommunikationer och andra nät som binder samman länderna. NMT-standarden var ett lysande exempel som också bar kommersiell frukt.

Ibland kan Norden betyda att ett alternativ väger över det andra. I Sverige kan det betyda att ett Y för att binda samman Stockholm och Göteborg/Oslo med Köpenhamn är mer rationellt än en triangel Stockholm-Göteborg-Malmö. Då blir Jönköping en nordisk metropol.

Den tydligaste potentialen finns runt Öresund. Nationalekonomen Knut Wicksell förklarade på sin tid hur man ska prissätta infrastruktur. Avgifterna ska bara täcka de rörliga kostnaderna, inte den fasta investeringen, om anläggningen ska utnyttjas så effektivt som möjligt. Om broavgiften sätts så lågt kommer utbytet över vattnet antagligen att flerdubblas. Det är välkommet och angeläget, men då måste också kapacitetsproblemen hanteras. Med 100 000 dagliga pendlare kommer dagens bro knappast att räckta till. Flera röster har höjts för en fast förbindelse även vid Helsingborg-Helsingör, kanske som en tågtunnel för att öka kollektivtrafikens konkurrenskraft och spara miljön.

Den gemensamma infrastrukturen blir ett av förbundsstatens viktigaste bidrag till miljö- och klimatarbetet. Förbundet kommer att öka behovet av kommunikationer inom Norden, även om den kanske minskar en del av transportbehovet – när man lär sig utnyttja grannarna bättre behöver man inte hämta lika mycket långre bort. Då är det viktigt att transporterna blir så effektiva som möjligt.

För Danmark-Norge-Sverige borde det betyda en kraftig satsning på snabba järnvägar, men för förbundsstatens del är det minst lika viktigt att hitta ekonomiska och tekniska lösningar som underlättar utbytet med Island och Finland. Om marknadskrafterna till en början inte räcker till är det en gemensam angelägenhet för förbundet att betala för att knyta samman alla länder med varandra.

Förbundsstaten måste planera för att minska behovet av fysiska transporter. De nordiska länderna ligger i framkant när det gäller telekommunikationer och informationsteknik. Sammanflätningen av Norden kommer att uppmuntra samråd över gränserna mellan kollegor i alla slags verksamheter, privata som offentliga. För att spara tid och miljö måste förbundsstaten uppmuntra tele- och videokonferenser. Den offentliga sektorn kan gå före och installera anläggningar i alla myndigheter och kommuner. Samma mekanismer gör sig gällande som när telefonnätet byggdes ut: ju fler anknötningar det finns, desto mer kommer användningen att öka – och användningen kommer att öka långt snabbare än antalet anläggningar, eftersom det blir lättare att mötas virtuellt ju fler mötesplatser det finns.

Den gemensamma planeringen behöver inte betyda att förbundsstaten ska betala infrastrukturen. Så småningom kanske det blir så, när erfarenheten lärt oss att det som är bra för en enskild del också gynnar helheten, men i förstounde kan det vara enklare att de fysiska projekten blir bi- eller trilateralt finansierade av de länder som är direkt berörda. Tele- och videokonferensnäten borde däremot kunna bli gemensamma redan från början, eftersom den uttryckligen syftar till att fläta samman alla fem länderna. Uppgiften att skapa goda kommunikationer mellan Island och de självstyrande områdena i väster å ena sidan och det övriga Norden å den andra kan kräva särskilda insatser, där förbundsstaten måste vara beredd att kompensera marknadsmisslyckanden.

LAGSTIFTNING

Juridiken har hävd i det nordiska samarbetet. Genom gemensam lagstiftning kan man bryta ned skrankorna mellan länderna. På den vägen kan man komma längre än EU har förutsättningar att göra inom överskådlig framtid.

De nordiska juristmötena spelade en nyckelroll för att inspirera gemensamma projekt. Redan på 1870-talet började jurister samarbeta om gemensamma lagstiftningsprojekt. Hemstad (2008) menar att det skandinaviska samarbetet löste upp spänningarna mellan Sverige och Norge. Om samarbetet hade varit svensk-norskt skulle förslagen ha riskerat blockering av norsk rädsla för svensk dominans. På tre man hand blev utbytet mer jämspelt.

Det borde vara något att ta upp. Ibland heter det att de nordiska länderna aldrig antagit så många gemensamma lagar som nu, men det är en synvilla. Vad man då hänvisar till är de EU-regler som oavslutligt införlivas med de fem staternas rättssystem. Därutöver är det gemensamma arbetet magert.

Det borde finnas åtskilligt att göra, delvis för att reparera vad som trasats sönder under tidens gång. Äktenskapslagstiftningen på 1920-talet var ett stort gemensamt framsteg. Det var beklagligt när Sverige på 1970-talet genomförde ensidiga reformer på familjerättens område, trots Nordiska rådets uppmaningar till samordning. Det borde vara dags att återställa det som gått isär.

Jag är inte jurist och kan inte bedöma vad som i övrigt är mest framkomligt och angeläget, men jag har förstått att uppgiften att återställa en gemensam aktiebolagsrätt är en viktig uppgift, inte minst för att underlätta näringslivets integrering.

Det mest akuta problemet är finansmarknadernas reglering. Det är en fråga som står högt på den globala dagordningen, men där de internationella ramverk som förhoppningsvis kommer med stor fördel kan stöpas om till gemensam nordisk lagstiftning. Bank- och försäkringsväsendet är den sektor som under senare år har gått längst när det gäller nordiska fusioner; därför är en gemensam nordisk insats särskilt angelägen på detta område. Lagstiftningen bör vara nordisk för att underlätta för företagen – så att de slipper hantera ländernas olika syn på t.ex. bonusar – men framförallt för att stabilisera en viktig del av betalningssystemet. I en förbundsstat borde en nordisk finansinspektion höra till de viktigaste gemensamma institutionerna.

Ett fascinerande projekt vore att gå in på arbetsrättens område. Den nordiska arbetsmarknaden är bara gemensam i så måtto att medborgarna kan röra sig över gränserna och obehindrat ta anställning i grannländerna. I praktiken har varje land sin arbetsrätt och sina kollektivavtal för sig.

Det gör det svårare för företagen att hantera gränsöverskridande verksamheter, och innebär en tröskel för den som vill etablera sig hos grannen. Om man skulle kunna harmonisera den arbetsrättsliga lagstiftningen vore detta ett stort steg framåt mot en integrerad nordisk vardag. Om arbetsmarknadens parter kan använda harmoniseringen som utgångspunkt för nordiska kollektivavtal blir arbetsmarknaden långt mer gemensam än idag. Då skulle också förbundsstaten med än större tyngd tala för den nordiska, avtalsbaserade modellen för arbetsmarknaden i olika internationella sammanhang.

Det gamla förslaget om ett gemensamt nordiskt medborgarskap – och därmed en gemensam medborgarrätt (Andersson, 1994) – borde höra till förbundsstatens första uppgifter att genomföra. I praktiken har de olika länders medborgare redan långtgående rättigheter i de andra länderna, både genom nordiska avtal och konventioner och genom EES-avtalet, men att kodifiera och fullborda det nordiska medborgarskapet är en självklar del av att bilda förbundet.

SIKTA MOT STJÄRNORNA...

Historien som hinder

Jag har ett klivet förhållande till Nordens historia. Det är naturligtvis den som har skapat förutsättningarna för vad Norden skulle kunna bli; men i nästan lika hög grad är det historien som skymmer framtidens möjligheter. Genom att vi nästan alltid läser historien med facit i hand verkar dagens fem stater mer eller mindre naturgivna. I själva verket kan man argumentera för att det lika gärna kunde vara tvärtom: sex seklers olyckor har kommit i vägen för den samling som annars hade kunnat äga rum, ungefär som i Frankrike, England, Spanien, Storbritannien, Italien eller Tyskland.

Om vi frigör oss från statsbildningens och -splittringens historia och bara ser till vad vi har idag, så skulle Norden som möjlighet framstå mycket tydligare. Då är vi redan halvvägs framme vid det samlade förbundet. Det finns en stark gemenskap när det gäller kultur, sociala lösningar och värderingar; det finns en ekonomisk gemenskap som omfattar en fjärdedel av utrikeshandeln, allt fler fusioner över gränserna och ganska mycket arbetsvandring kors och tvärs; och det finns också en skandinavisk språklig gemenskap, som är tillräckligt bred och öppen för att respektera och ändå hantera finskans, isländskans och de andra språkens särart.

Detta är tillgångar som idag är dåligt utnyttjade just därför att de är splittrade på fem olika stater. Det institutionella enandet skulle ge en kraftfull skjuts åt alla de informella processer – kulturella, sociala, ekonomiska – som redan pågår. Genom förbundsstaten kan staterna hantera marknadsmisslyckanden tillsammans, de kan lägga resurser där de gör störst nytta för helheten, och de kan med gemensam lagstiftning och andra insatser underlätta den fortsatta sammanflätningen.

Alternativet till förbundsstaten är "fortsatt samarbete". Risken är att det är för svagt för att hålla länderna ens så samlade som de är nu. I den grundläggande språkfrågan finns det centrifugala krafter som kan vara starkare än samarbetet. Argumenten för att lära sig skandinaviska försvagas på Island och i Finland om inte globaliseringen uppvägs av ett kraftfullt närmande inom Norden, men det finns också tendenser till att de skandinaviska språken glider isär och att språkförståelsen mellan grannarna minskar (Elert m.fl., 1981).

Om den språkliga och kulturella gemenskapen försvagas avtar också den ekonomiska nordismens fördelar, åtminstone i jämförelse med andra utvecklingsvägar. Skillnaden mellan att flytta inom Norden eller till andra länder minskar, och därmed minskar betydelsen av den gemensamma arbetsmarknaden och av Norden som vidgad hemmamarknad för företagen.

Förstudien

Det rimliga första steget vore att tillsätta en förstudie om en förbundsstat. Ett sådant beslut lägger ribban högt, men föregriper inte det slutliga avgörandet. Den tvingar alla inblandade att fundera över vad som skulle krävas för att göra förbundsstaten möjlig. Därigenom skärper den analyserna, men det borde också leda till att även ett misslyckande blir fruktbart. Om man efter förstudien bestämmer sig för att projektet inte går att genomföra eller måste skjutas på framtiden, så har analysen antagligen pekat på en rad delprojekt som kan genomföras med gott utbyte för deltagarna.

Förbundsstaten är en politisk fråga. Det är en självklarhet att studien måste ledas av tunga politiker med god förankring i hela Norden. Med Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet finns det ett naturligt institutionellt sammanhang för studien. Samtidigt måste det pågå en debatt i de nationella parlamenten, både för att pröva om idén håller och för att påverka de egna besluten under resans gång, så att de nationella åtgärderna inte oavsiktligt motverkar förberedelserna för förbundsstaten.

Förbundsstatens utformning reser en rad besvärliga frågor. Därför behöver förstudien knyta till sig de bästa analytikerna, inom och utom akademierna, inom och utom Norden. Men till syvende och sist är det den breda förankringen som avgör om det är möjligt att gå vidare. För den skull är det rimligt att också bjuda in näringslivet, de stora folkrörelserna och företrädare för kultur och utbildning till arbetet.

Jag föreställer mig att förstudien arbetar under några år, med många seminarier och rapporter under tiden. Om den väl kommer igång har Norden knappast haft en större fråga på dagordningen i modern tid. Det borde betyda att förstudien ynglar av sig skuggutredningar och parallellstudier som berikar debatten än mer. I detta skulle Föreningarna Norden kunna spela en viktig roll.

Förstudien kommer säkert också att peka på konkreta områden och åtgärder som borde genomföras utan att avvakta förhandlingen. Frågans vikt drar in de ledande politikerna i övervägandena. I det läget får det bästa inte bli det godas fiende. Då bör arbetet på delområdena sättas igång så fort som möjligt utan att läggas in i den större förhandlingen. De konkreta resultat man kan uppnå under resans gång bidrar bara till att förbättra förbundsstatens förutsättning, och de kommer säkert till gagn även om förbundet inte blir av.

Förhandlingen

Om förstudien leder till ett förslag att gå vidare borde nästa fas bli ett inriktningsbeslut och därefter en förhandling mellan de fem länderna. Det är en förhandling som antagligen kommer att ta ett antal år, även den. Det är också i denna fas man måste klargöra förhållandet till omvärlden. I de flesta av världssamfundets organisationer är alla de fem länderna medlemmar, vilket bör betyda att medlemskapet bara övertas av förbundsstaten, men i några sammanhang – EU, NATO, eurosamarbetet, har staterna idag valt olika lösningar, och dessa måste harmonieras så att förbundsstaten kan klara ut sitt förhållande till omvärlden.

Beslutet?

Det är inte troligt att förbundsstaten är mogen för ett definitivt beslut förrän efter 10–15 år. Antagligen skulle det underlättas om staterna aktivt arbetade för att främja en debatt över gränserna om Nordens framtid. Frågans vikt borde göra stora delar av den nordiska allmänheten intresserad av att följa diskussionerna. Utan en bred folklig förankring är förbundsstaten inte möjlig, men tanken måste få tid på sig att slå rot.

Jag utgår från att beslutet i länderna måste upprepas och prövas i samband med allmänna val, kanske också genom folkomröstningar, vilket betyder att processen kommer att ta flera år. Ytterst är utgången beroende av att tillräckligt många är beredda att arbeta tillräckligt mycket för att alla trassliga detaljer ska redas ut – och för att medborgarna ska vilja ha det nya. Det förutsätter ett politiskt engagemang och en organisatorisk kraft som inte kan tas för givna, men som skulle kunna bära ovanligt rik frukt.

Framtiden

I svallvågorna efter DN-artiklarna (Wetterberg 2009a,b) frågade en journalist om jag tror att jag kommer att få uppleva förbundsstatens tillkomst. Då blev jag tvungen att räkna efter – men jo, om statistiken håller har jag kanske 25–30 år kvar att leva, och det borde kunna räcka. År 2040 är det ingen omöjlighet att vi har ett förenat Norden, även om processen skulle haka upp sig några gånger på vägen.

“At opregne alle de Fordele for Hverdagslivets Sysler, som sandsynligen vilde udspringe af Foreningen, overstiger langt min Evne”, skrev N.F.S. Grundtvig (1810) i sin pamflett för ett enat Norden för jämnt 200 år sedan. Det är fortfarande svårt, men ändå troligt att fördelarna finns där om vi vågar försöket. Förbundsstaten Norden kan höra till de områden i Europa som har de ljusaste framtidsutsikterna.

Förbundsstaten Norden är en realistisk utopi. Det är en vision som ligger och väntar på handlingskraftig politik, över gränserna, både geografiskt och politiskt. Förbundsstaten Norden skulle kunna bli vårt viktigaste bidrag till globaliseringen; den skulle göra globaliseringen lättare att hantera för nordborna, men den skulle också betyda att Nordens bidrag kommer bättre till sin rätt i det internationella samspelet.

BIHANG: FÖRFLUTET MED FÖRHINDER

Den tidiga medeltiden

Det dröjde länge innan konturerna till dagens nordiska länder blev skönjbara. På järnåldern verkar människor ha levt i sammanslutningar där en hövding ledde medborgarna i ofred, men dessa "riken" var små och det är oklart hur stor makt hövdingen hade.

På 800-talet dyker enstaka nordiska "kungar" upp i historieskrivningen. Antagligen var det i samspillet med kontinentens och Englands kristendom och mer utvecklade furstendömen som de tidiga nordiska rikena började etableras. De nordiska kungarna blev rex i latinsk tappning, och tog efter de utländska förebilderna. Norden drogs in i de internationella handelsflödena. Alltmer av handeln mellan Frankerriket och Bysans tog den norra vägen över Östersjön och de stora floderna i Ryssland.

Det är under de närmaste århundradena som historikerna börjar urskilja Danmark, Norge och Sverige, men det beror delvis på att de letar med facit i hand. Det var långtifrån självklart att området skulle delas i just dessa delar. Språkligt sett var skillnaderna små och flytande, snarare dialekter än tydligt skilda språk. Härskarna, deras hirder och mäktiga släkter höll ihop eller splittrade lösligt hopkomna riken, där det vi nu kallar landskap fogades samman eller föll sönder, allt eftersom lyckan växlade.

Å andra sidan har rikena varit både större och mindre än vad "Norden" är idag. Det medeltida Danmark sträckte sig vida omkring, mot slaviska områden i det som idag är norra Tyskland, mot Östersjöns baltiska kuster, men hotades tidvis också av upplösning och tysk expansion. Det svenska riket tävlade längre fram med det danska om herraväldet över Östersjön, det nådde stormakt över till Balticum och in i det tysk-romerska riket, men låg illa till när Ryssland övervann sin vanmakt.

De första århundradena vimlade det av småkungar, gränstvister och arvsfejder. Stormän gifte sig kors och tvärs över hela det nordiska området, och mer än så – förbindelserna sträckte sig långt bort mot Kiev och ner bland de vendiska furstarna på andra sidan Östersjön, ett tecken på den roll Norden spelade för de stora handelströmmarna.

Vikingarna härjade i öst och väst, men det kom också härjare till Norden – ester från öster, vender från syd. Det tyska riket blandade sig i den danska utvecklingen. Tronstridernas förlorare sökte skydd hos mäktiga grannar och kunde komma tillbaka med deras hjälp, danskar trängde in i svenska tronstrider, den norske kungen Magnus tog över den danska kronan och Knut

den store gjorde sig gällande både i Norden och i England. År 1101 ägde det första belagda nordiska trekungamötet rum. Då träffades kungarna från Danmark, Norge och Sverige i det norska, numera västsvenska Kungahälla.

Högmedeltiden

Kyrkan spelade en viktig roll för att stadga rikena, men kanske också för att skilja dem åt och befästa vardera kungadömetts särart. Bara något år efter mötet i Kungahälla – 1104 – inrättades Lund som ärkestift för Norden, och kunde så småningom frigöra sig från Hamburgs överhöghet. Under större delen av detta århundrade fungerade kyrkan som en första nordisk union, men sedan tillkom nya ärkesäten i Nidaros och Uppsala, visserligen länge med ärkebiskopen i Lund som primas, men alltmer med sina egna inre liv. Weibull (1949) menar att "[d]e separatistiska strävandena i Norge och Sverige vunno ett säkert stöd hos påvestolen".

Kyrkans män hjälpte kungarna att organisera sina riken. Kungarna började prägla mynt, myntmonopolen blev en viktig intäktskälla och de etablerade kungsgårdar som stödjepunkter militärt och för att driva in skatter. Lagarna systematiserades och nedtecknades med klerkernas benägna bistånd.

Gränserna mellan de världsliga och de kyrkliga stormännen var ofta flytande. Ärkebiskoparna i Lund hämtades regelmässigt ur Danmarks ledande släkter. Först i raden kom Asser, som höll emot när kung Niels lät sin son Magnus svära trohetsed till den tyske kung Lothar och Lund lades under Hamburg. Absalon hjälpte Valdemarerna att stadga styrelsen, grundade själv Köpenhamn och ledde stora härnadståg mot venderna. Andreas Sunesen systematiserade den skånska lagen och bidrog till rättsutvecklingen i hela Norden. Det var mer en tillfällighet att Finland kristnades från Sverige och inte från Danmark; de danska korsfararna trängde upp i Estland och kunde lika väl ha gått vidare.

Ändå innebar antagligen de tre ärkesätenas etablering att rikenas konturer blev fastare. Förhållandet mellan den danska kungamakten och ärkebiskopen i Lund var tidvis laddat, men bidrog ändå till att definiera riket. Samspelet mellan kyrkan och den norske kungen ledde till att Norge blev ett arkungadöme redan 1260, före de andra länderna. I Sverige var det Birger Jarl och hans ättlingar som konsoliderade kungamakten, ofta med en av kungabrodererna som biskop i Linköping och kungens kansler. Det svenska riket sträcktes ut över Östersjön, med sydvästra Finland som en del av det samlade rikets kärnområde.

Fortfarande gifte sig kungasläkterna kors och tvärs. Giftena gav upphov till arvsanspråk, men också allianser i tronstrider. Magnus Ladulås son Erik gifte sig med den norska prinsessan Ingeborg, hamnade i våldsam konflikt med sin bror kung Birger och började bygga upp ett eget herravälde i västra Skandinavien. Erik mördades på Nyköpingshus av sin kunglige bror, änkan lierade sig med den danske stormannen Knut Porse och det västra riket spände över Halland, Västergötland och Bohuslän, tvärs över alla gränser.

Ingeborgs son Magnus Eriksson valdes till kung i Sverige sedan modern och hennes män gjort uppror mot Birger, men han ärvde också sin morfars norska kungadöme. Under det danska rikets svaghetsperiod övertog Magnus Skåne, som varit förpantat till grevarna av Holstein. Personalunionen var inte avsedd att bestå, Magnus hade tänkt ge sönerna var sitt rike, men både hans och moderns försök visade att den större samingen inte behövde ligga långt borta. I Frankrike höll riket på att samlas av ursprungligen skilda landskap och furstendömen.

Kalmarunionen

I mitten av 1300-talet började hertigarna av Mecklenburg gifta in sig i de nordiska kungahusen, och skaffade sig arvsanspråk på de tre tronerna. De svenska stormännen samlade sig gång på gång mot Magnus Eriksson, och vände sig till slut till hertigarna Albrekt den äldre och den yngre av Mecklenburg (den yngre blev kung). I Danmark återsamlade Valdemar Atterdag riket, men efter hans död gjorde Mecklenburgarna anspråk även på hans rike för en ännu yngre Albrekt. De fikade också efter Norge.

I Danmark och Norge övergick kronan till Magnus och Valdemars barnbarn Olof, som också hade anspråk på Albrekts svenska tron som folkungarnas arvinge. I mitten av 1300-talet försvagades alla länderna av digerdöden och krisen i jordbruket, som lade många gårdar öde och slog ut stora delar av befolkningen, även präster och stormän.

När Olof hastigt dog tog hans mor Margareta över. På Skånes landsting hyllades hon som fullmäktig fru och husbonde; hyllningen upprepades i resten av Danmark och i Norge. De svenska stormännen hade hamnat i konflikt med Albrekt. Margareta lierade sig med Pommern, besegrade mecklenburgarna och fängslade kung Albrekt och hans son Erik på slottet Lindholmen i Skåne.

Margareta lyckades med skickliga, hänsynslösa politiska manövrer befästa sin ställning och begränsa stormännens makt. Hon nådde samförstånd med påvedömet och kunde tillsätta lojala biskopar runt om i de nordiska länderna. Hon raserade en del stormannaborgar i Danmark och förbjöd andra än kronan att bygga nya; hon begränsade antalet svenner som fick göra frälsetjänst i de

norska drottarnas följn; och i hennes släptåg började en del ledande män att skaffa sig gods i unionens olika delar. Antagligen siktade hon längre. Vid en storslagen ceremoni i Kalmar 1397 kröntes hennes utpekade arvinge, systerdottersonen Bogislav (som nu tog namnet Erik) av Pommern. Det finns tecken på att hon försökte omplantera institutioner mellan länderna: hon försökte utsträcka det norska arvrikets terminologi till de danska och svenska rikena, hon införde Sveriges "gengärd" i Norge.

Men kanske hade hon gått för långt och för hårt fram. Under Eriks stormiga regering kom reaktionen. Oppositionella svenska stormän och bergsmän sökte sina egna vägar, och kungen hamnade också i konflikt med mäktiga danska kretsar. Han störtades och ersattes av släktingen Kristoffer av Bayern.

Det fanns starka krafter i alla länderna som ville bevara unionen. Ärkebiskop Hans Laxmand i Lund företrädde kyrkan och de starka skånska frälsekreterna, som hade börjat känna av krigets påfrestningar för gränsländerna. Men det fanns också grupper som stretade emot, ibland för att slå vakt om det egna rikets intressen, ibland för att utverka nya förmåner av en svag kung som behövde stöd. Under 1400-talet gjorde sig engelska intressen breda på Island; först framåt 1500-talet knöts ön närmare Köpenhamn och danska intressen.

Även om unionen bestod ända till 1523 (och formellt långt därefter) var det bara under kortare perioder som en unionskung erkändes samtidigt i alla rikena. Det kunde ha blivit annorlunda. Både kung Hans och hans son Christian II hyllades i alla tre rikena, ungefär samtidigt som Spanien enades under Ferdinand och Isabella. Riksrådets starka ställning och frälsets godsintressen över gränserna kunde ha banat väg för en adelsrepublik av det slag som höll samman Polen-Litauen.

Men det blev varken det ena eller det andra. Efter Christian II:s fall delades Norden i Danmark-Norge (med hertigdömena i söder och de nordatlantiska öarna i väster) och det svenska riket med Sverige och Finland i öster. De nya kungarna Fredrik I och Gustav I samverkade mot hotet från den avsatte Christian och hans bundsförvanter på kontinenten. Deras beslut att släppa fram reformationen vållade oro bland befolkningen.

När Fredrik dog var det oklart vem som skulle efterträda honom. Under grevefejden 1534–1536 utlöstes många motsättningar. Bönderna gjorde uppror, Köpenhamn och Malmö sökte stöd hos Hansan och eftersträvade antagligen en ställning som fria hansestäder. Greve Christoffer av Oldenburg sökte samla de oppositionella för Christian II:s sak. Men Gustav I grep in till förmån för Fredriks son Christian III, Lübecks radikala stadsstyre störtades och Hansan drog sig tillbaka. Böndernas uppror slogs ned, de stora städerna

kvästes och protestantismens ställning befästes. Reformationen blev statsbildande i de båda rikena. Även om Sveriges kung Gustav var missnöjd med den ersättning han fått för sina insatser, befästes ändå förhållandet mellan Danmark och Sverige i Brömsebroförbundet 1541.

De många krigen

Lugnet efter grevefejden skulle inte bestå. Irritationen mellan grannarna ökade. Sverige ville tränga fram till Ishavet, Danmark gjorde anspråk på herraväldet i Östersjön, de svenska stadsplanerna vid Göta älvs utlopp stred mot de danska intressena av Öresundstullen. Med början på 1560-talet gick grannarna emot varandra i det ena kriget efter det andra.

Till en början dominerade Danmark, med en ekonomi stödd på Öresundstullen, Norges export av timmer och fisk och den lönsamma oxdriften till de växande städerna i norra Tyskland och Nederländerna. År 1571 och 1613 tvingades Sverige lösa tillbaka det erövrade Älvsborg mot dryga lösen-summor.

Under 1620-talet förändrades bilden. Med Axel Oxenstierna som rikskansler blev Sverige Europas effektivaste centralstat och Gustav II Adolf byggde upp en slagkraftig här. Sverige expanderade genom lyckosamma krigståg mot Ryssland och Polen, började hota Danmarks Östersjödominans och gav sig in i tyska kriget när Christian IV hade fått stryka på foten. Från Tyskland föll svenska trupper 1643 in i Holstein och Jylland, samtidigt som en annan armé gick in i Skåne från Småland. Femton år senare upprepade Karl X Gustav manövern och Danmark avträdde de skånska landskapen i freden i Roskilde 1658.

Knappt ett halvår senare hävdade Karl X Gustav att Danmark inte uppfyllde freden som förevändning för att återuppta kriget. Enligt det franska sändebudet Terlon talade han om att lämna Norge åt sin drots Per Brahe, dela Danmark i fyra delar, rasera Köpenhamn och flytta över dess privilegier och flotta till Malmö (Weibull, 1949). Det var sista gången någon med vapenmakt försökte lägga hela Norden under sig. Men den danska huvudstaden stod emot belägringen, stormakterna var inte beredda att godta en sådan utveckling och mäklade efter kungens död fred på i stort sett samma villkor som i Roskilde. Sverige fick dock avstå från Trondheims län och Bornholm.

Under de kommande krigen vakade stormakterna hela tiden i bakgrunden. På 1670-talet försökte Danmark återta Skåne, men trots svenska nederlag i Tyskland och motgångar i sjökriget grep Frankrike in för att bevara status quo i fredsförhandlingarna. Det stora nordiska kriget blev förödande för Sverige, men återigen tvingade stormakterna Danmark att nöja sig med ett delat

Öresund. Skåne förblev i svenska händer. Frågan om inloppet till Östersjön var avgörande: grannarna såg inte gärna att något land behärskade båda stränderna. Ett delat Norden låg i de omgivande makternas intresse – samtidigt som Storbritannien befästes under detta århundrade.

Sedan Karl XII stupat vid Fredrikshald mattades konflikterna av. På 1740-talet lanserades den danske kronprins Frederik (V) som svensk tronföljare, men efter Sveriges katastrofala krig mot Ryssland tvingade kejsarinnan Elisabet igenom furstbiskop Adolf Fredrik av Lübeck som blivande svensk kung. Dalkarlarna drog till Stockholm för att driva Frederiks sak, den svenska regeringen fruktade ett danskt angrepp, men ryska trupper i Södermanland och Östergötland skyddade Stockholm i över ett år.

På 1700-talet utjämnades styrkeförhållandena i Norden. Befolkningen ökade snabbare i Norge och Finland än i Danmark och Sverige, de finska och norska ekonomierna började på 1800-talet växa snabbare än de svenska och danska (Rian, 1997). I de växande ekonomierna började man kräva större gehör för sina landsdelars intressen. Norge krävde ett eget universitet, de finska ledamöterna på den svenska riksdagen var överlag utrikespolitiskt mer försiktiga än sina ståndsbröder från den svenska riksdelen. Under Sveriges krig med Ryssland började man i finska kretsar umgås med planer på självständighet. I Norge fanns det grupper som orienterade sig mot Sverige.

Napoleonkrigen medförde en stor förändring av Nordens politiska förhållanden. Ryssland besegrade Sverige och erövrade Finland, som blev ett storfurstendöme med omfattande självstyre. När allianserna kastades om gick Sverige in i kriget på Rysslands och Englands sida, och tillerkändes Norge när freden slöts. Föreningen innebar inte mycket mer än en personalunion mellan länderna; Norge fick Nordens mest moderna politiska författning och en lagstiftande politisk församling. För både Norge och Finland innebar förändringarna ett kraftigt ökat inflytande över den egna utvecklingen, även om Finland tvingades ta större hänsyn till Moskva än Norge till Stockholm.

Skandinavismen – nationalism i nordisk tappning

Sedan Napoleonkrigen avslutats inleddes en lång, fredlig period i Norden. Med freden mellan länderna kom också frågan vad som skilde och förenade. Runt om i Europa blev 1800-talet nationalismens århundrade. Allt efter förutsättningarna blev den riksskapande eller rikssöndrande, sammanhållande eller splittrande.

Även i Norden gjorde sig nationalismen gällande. De danska och svenska rikena hade varit konglomerat av folk och landsdelar, nu gav nationalismen identitet åt staterna och deras medborgare.

Men staternas nationalism var inte den enda strömningen. I Norden blev nationalismen dubbel: länderna låg så nära varandra att Skandinavien framstod som en överordnad möjlighet. De första förebudet om skandinavismen hade kommit redan i slutet av 1700-talet, och ett par decennier in på 1800-talet blomnade den nordiska romantiken. Den gav näring åt en stark kulturell rörelse bland studenter och i bildade kretsar överhuvudtaget – Holmberg (1946) talar om "docentskandinavismen".

Ursprungligen dominerade den kulturella gemenskapen; författare inspirerade varandra, man sökte sig tillbaka till tidiga nordiska myter och sagor. Rörelsen utvecklades åt flera olika håll. Till en början engagerade sig många politiska liberaler för skandinavismen, i polemik mot enväldet i Danmark och Karl XIV Johans auktoritära styre i Sverige, med Norges liberala konstitution som föredöme för de andra länderna.

I och med konflikterna kring Slesvig-Holstein blev skandinavismen storpolitik. Sverige-Norge sände trupper till Fyn 1848 för att ligga i beredskap om Preussen skulle gripa in. Skandinavismen fick en dynastisk överton: tronföljden i Danmark var oklar, och det spekulerades i att Oscar I eller hans son Karl skulle kunna bli dansk kung. Men återigen var det stormakterna som fällde avgörandet: Storbritannien och Ryssland tvingade Preussen och Danmark att respektera status quo.

Skandinavismen rymde ett aggressivt, revanschistiskt stråk. När spänningarna mellan stormakterna ökade på 1850-talet började en del svenska kretsar hoppas kunna återvinna Finland genom att gå in i kriget på västmakternas sida. Sedan blev emellertid Krim krigsskådeplats, inte Östersjön, och den svenske kungen hann inte manövrera fram i tid.

Några år senare bröt konflikten om hertigdömena ut på nytt. Skandinavisterna ivrade för uppslutning på Danmarks sida, Karl XV gjorde halva utfästelser, men det svensk-norska statsrådet sade nej. Finansminister Gripenstedt varnade för de ekonomiska följderna av ett ingripande och fick flertalet med sig. Kungens löften desavouerades. Den säkerhetspolitiska skandinavismen var död.

Kultur i stället för våld – det fredliga samarbetet

Det skedde en viktig förskjutning i stämningarna. 1800-talets harmoniliberaller tog avstånd från den gamla historiens våld och erövringar. Nu var det dags för en civilisation som främjades genom framstegsvänlig forskning och underlättad kommunikation av alla de slag, från järnvägar till tidningar och undervisning, ja, till och med det enhetliga portot hade en viktig roll att spela (Nilsson, 2004).

Det var i detta stämningläge som det nya samarbetet växte fram. 1840-talets skandinavistiska studenter hade blivit män i staten. De skandinaviska studentmötena avlöstes av möten mellan jurister, nationalekonomer, statistiker, naturvetare och andra akademiska grupper. Hemstad (2008) har räknat till över 200 olika mötesserier från 1839 – då naturforskarna var först ut – till 1929.

Samarbetet gick i vågor. Den politiska skandinavismen fick en svår törn 1864, men repade sig mot seklets slut när russificeringen i Finland och behandlingen av danskarna i Sönderjylland väckte starka känslor i övriga Norden. Från 1890-talets "indiansommar" gick emellertid arbetet över i det Hemstad kallat en "nordisk vinter", då striden kring unionsupplösningen 1905 ledde till bittra känslor och misstroende mot grannen i Norge och Sverige.

Men skandinavismen – som omkring år 1900 började kallas nordism – blev snart mer än känslor och högstämda tal. Samarbetet avsatte allt fler praktiska följder, från forskningssamarbete till postunion och mellanriksjärnvägar.

Det mest spektakulära resultatet var den skandinaviska myntunionen (även om man redan 1869 bildat en postunion mellan Danmark, Norge och Sverige). I december 1865 hade Frankrike etablerat den latinska myntunionen med Belgien, Nederländerna, Schweiz och Italien som övriga medlemmar. Många i omvärlden såg detta som ett steg mot en internationell myntunion med den franska tiofransen som universalmynt. I Sverige förmådde A.O. Wallenberg statsmakterna att prägla en svensk (!) tiofrans, guldmyntet carolinen.

Men planerna kom på skam när Frankrike led nederlag i 1870–1871 års krig. I stället lanserades förslaget om en skandinavisk myntunion med guldmyntfoten som bas. Den 18 december 1872 ingick de danska, norska och svenska regeringarna myntkonventionen i Stockholm. På våren 1873 kom Sverige och Danmark överens om ett gemensamt myntsystem, som Norge anslöt sig till 1875. Även Finland valde guldmyntfoten som grund för ett eget myntsystem, men av hänsyn till Ryssland blev inte den skandinaviska myntunionen aktuell. I stället valde Finland vikter som anslöt till den latinska myntunionen.

Den skandinaviska myntunionen var långtifrån en ekonomisk union. Tullarna mellan länderna bestod. Inte minst i Sverige blev de protektionistiska strömningarna starka under 1880-talet och framåt. Unionen nådde som längst 1885, när man kom överens om att centralbankerna skulle kunna dra på varandra och infria varandras fordringar till parikurs utan avgift. Syftet var att underlätta näringslivets transaktioner mellan länderna. Med sänkta beloppsgränser 1895 och gemensam checklagstiftning 1897 gick man vidare, men en vecka efter

upplösningen av unionen mellan Sverige och Norge 1905 drog sig den svenska Riksbanken ur samarbetet med fria krediter.

Myntunionen bestod ändå in i första världskriget, men sedan guldmyntfoten upphävts började valutorna utvecklas åt olika håll. Sedan de tre medlemsländerna återinfört guldmetallet kom man 1928 överens om att försöka på nytt. Sverige drog benen efter sig, Danmark och Norge återupprättade unionen i februari 1931, men den internationella krisen satte samarbetet ur spel under hösten samma år (Henriksen m.fl. 1994; Wetterberg, 2009).

De nordiska juristmötena gav upphov till ett omfattande samarbete på lagstiftningens område (Seip, 1994). Redan 1861 kom Sverige och Danmark överens om verkställighet och delgivning av domar i civilsaker, men Stortinget sade nej till norsk anslutning 1865. Den 7 maj 1880 antog de tre ländernas lagstiftande församlingar på samma dag en gemensam växellag, den första samfällda skandinaviska lagen. Under 1880- och 1890-talen kom en rad gemensamma lagar om sjö rätt, varumärken och checkar. Regeringarna tillsatte nordiska kommissioner för civilrätt och för familjerätt, i bägge fallen med en rad gemensamma lagar som resultat. Tack vare samarbetet blev den gemensamma nordiska äktenskapslagstiftningen mer framsynt än på andra håll. Det var ett viktigt steg mot kvinnans frigörelse (Carlsson Wetterberg m.fl., 2006).

På det ekonomiska området utgjorde tullarna fortfarande ett hinder för handeln mellan länderna, men näringslivens expansion under 1800-talet hade också ett påtagligt nordiskt inslag. Norska intressen engagerade sig tidigt i svensk skogsindustri, danska bankmän engagerade sig i bildandet av Skandinaviska Kredit AB i Sverige och bröderna Wallenberg tog del i grundandet av Norsk Hydro.

På det politiska området gick det trögare. Redan på 1890-talet försökte man inrätta en nordisk sektion av den interparlamentariska unionen, men initiativet föll på spänningarna mellan Sverige och Norge – först 1907 visade det sig möjligt att bilda sektionen.

Världskrigen

De båda världskrigen fick stor betydelse för utvecklingen av det moderna samarbetet. Trekungamötet i Malmö i december 1914 markerade en islösning efter slitningarna kring den norsk-svenska unionens upplösning. Kungarna hade med sig sina utrikesministrar, vilket blev inledningen till ministermöten på allt fler områden. De nordiska länderna hade redan 1912 utfärdat en gemensam neutralitetsdeklaration som bekräftades i samband med krigsutbrottet.

Det säkerhetspolitiska samarbetet fördes vidare till ekonomins område. När avspärningarna började leda till bekymmer med försörjningen samarbetade länderna för att dela med sig av överskott och lindra problemen.

Den viktigaste följden av första världskriget var emellertid Finlands självständighet och Islands begynnande frigörelse. Den ryska revolutionen innebar att Finland kunde förklara sig självständigt den 6 december 1917. Den 1 december 1918 blev Island en självständig monarki i personalunion med Danmark. Några gemensamma bestämmelser om medborgarrätt och utrikestjänst kvarstod, men unionsavtalet kunde sägas upp efter 25 år. Därmed blev skandinavismen nordism, i synnerhet när Finland på 1920-talet började närma sig de andra. Hela 1900-talet präglades för Finlands del av strävandena att vinna och befästa självständigheten, från frigörelsen från Ryssland och inbördeskriget över andra världskrigets dramatik (Meinander, 2009) och vänskaps- och biståndspakten med Sovjetunionen ända in i EU och EMU.

Några av dem som deltagit i samarbetet om krigsförsörjningen spelade en aktiv roll när Föreningen Norden bildades i länderna från 1919 och framåt (Andersson, 1994), men överlag rådde det stiltje i det mellanstatliga samarbetet under 1920-talet. Det gnisslade mellan Norge och Sverige om Svalbard och mellan Norge och Danmark om Grönland.

Först med den ekonomiska världskrisen på 1930-talet intensifierades samarbetet. Nu började man undersöka möjligheterna att uthämta tullar sinsemellan för att motverka de protektionistiska tendenserna i världshandeln. De nordiska fackföreningsrörelserna och socialdemokratiska partierna grundade en samarbetskommitté (SAMAK) som skulle få stor betydelse för samarbetet när flera av partierna satt i regeringsställning. De nordiska länderna klarade världskrisen förhållandevis väl, samtidigt som de våldsbenägna ytterligheterna – fascismen och kommunismen – inte lyckades få något fotfäste i ländernas politik.

Andra världskriget klippte av det mesta av det pågående samarbetet, men krigets påfrestningar gav ny och stark näring åt nordismen. Ockupation, avspärning och krigshandlingar gjorde det svårt att föra samtal mellan länderna, men inom flera av länderna växte starka nordiska strömningar fram. Örnes och Wirtanens böcker kom också ut på danska, och den 1 mars 1943 möttes de båda författarna i en diskussion om det förenade Norden på en studentafton i Lund. Tongivande politiker och intellektuella diskuterade möjligheten att bilda en nordisk förbundsstat.

Nordiska rådet

Så långt gick det inte. Världskrigen fick en lång efterklang, inte minst på det utrikes- och säkerhetspolitiska området, som satte påtagliga gränser för vad länderna kunde åstadkomma sinsemellan. Det visade sig redan under diskussionerna om ett nordiskt försvarsförbund 1948–1949. Krigets vägval satte sina spår. Norge och Danmark föredrog ett fredstida samarbete med västmakterna för att trygga bistånd om kriget skulle bryta ut, Sverige ville fullfölja sin neutralitetspolitik och Finland påverkades av förhållandet till Sovjetunionen. Förhandlingarna ledde inte någonvart (Wahlbäck, 2000).

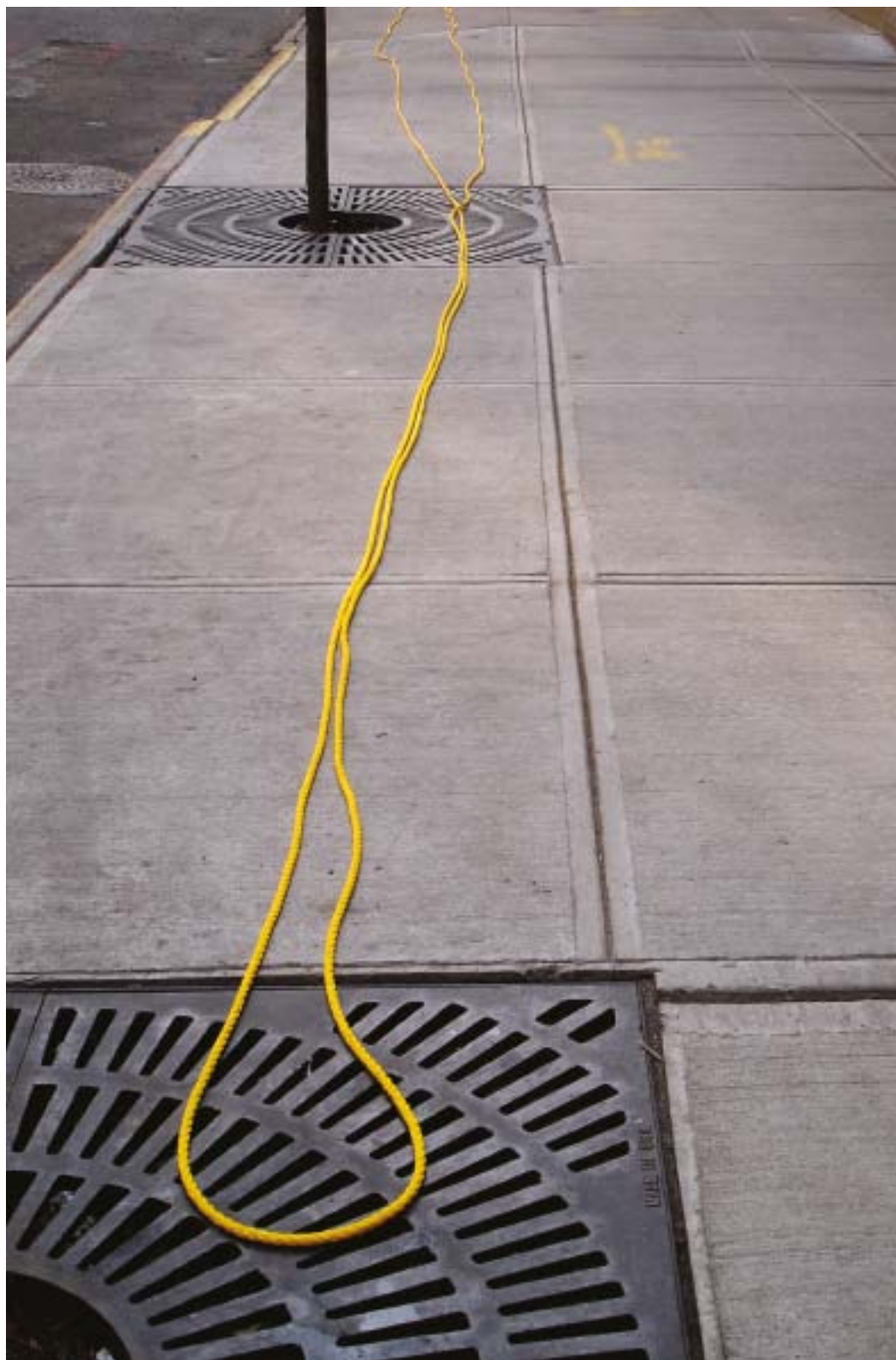
På många andra områden blev emellertid samarbetet långt mer intensivt än tidigare. Det som betydde mest till vardags var passunionen, som lät människor resa fritt mellan länderna.

Ekonomiskt mest betydelsefull blev den gemensamma arbetsmarknaden 1954, som innebar att nordbor kunde söka och ta arbete i vilket av de andra länderna de ville. Den gemensamma arbetsmarknaden drog med sig andra samarbetsområden; det fördjupade samarbetet om socialförsäkringarna, som kommit igång redan under mellankrigstiden, med en trygghetskonvention 1955. För medborgarna innebar den öppna arbetsmarknaden fler och bättre livschanser; för ekonomierna att arbetskraft kunde flytta dit den bäst behövdes. Under de första årtionena hjälpte den finska invandringen till att lindra rekordårens generationsväxling i Sverige; idag är det svenskar som pendlar till Danmark och Norge.

Men det fanns också ekonomiska egenintressen som hämmade utvecklingen. Norge och Finland dröjde med den gemensamma arbetsmarknaden därför att de var rädda att mista arbetskraft som behövdes i återuppbyggnaden efter kriget. Danmark ville ha ökat utbyte på jordbrukets område, medan Sverige och Norge ville skydda sina bönder. Det fanns också en rädsla för att den svenska industrin skulle bli för dominerande.

Återhållsamheten innebar emellertid att man sökte andra områden för framsteg. Samarbetet fick mer institutionaliserade ramar. Efter misslyckandet med försvarssamarbetet tog nordiska politiker initiativet till Nordiska rådet, där parlamentariker från de olika länderna mötts och utbytt tankar och förslag sedan 1953. Sedan förhandlingarna om en nordisk ekonomisk union misslyckats 1969–1970 antog man Helsingforsavtalet 1971, som innebar att kontakterna mellan ländernas regeringskanslier samlades i Nordiska ministerrådet. I november 1975 kom man i Nordiska rådet överens om att grunda Nordiska investeringsbanken.

Inom dessa ramar har det utvecklats ett omfattande samarbete på de flesta av samhällslivets områden – dock höll man länge utrikes- och säkerhetspolitiken utanför, med undantag för stödet till Island i "torskriget" 1976. Det mellanstatliga samarbetet hämtar mycket av sin näring ur de många informella och icke-statliga nätverk som utvecklats inom utbildning och kultur, föreningsliv och näringsliv, mellan människor, organisationer och företag, ofta med anknytning till Föreningarna Norden.

LITTERATUR

- Andersson (2000), Hans E., "Den nordiska passunionen eller Schengensamarbetet?", i Sundelius och Wiklund (2000)
- Andersson (1994), Jan A., Nordiskt samarbete: aktörer, idéer och organisering 1919-1953, Lund Political Studies 85
- Andersson (2000), Jan A., "1950-talet. Tid att så – tid att skörda", i Sundelius och Wiklund (2000)
- Aukrust (1989), Odd, "Vekst og fluktuasjoner i Nordens økonomi", i Norden förr och nu
- Den jyske historiker (1994), De Nordiske Fællesskaber, nr 69-70
- Carlsson Wetterberg (2006), Christina, Melby, Kari, Pylkkänen, Anu och Rosenbeck, Bente, Inte ett ord om kärlek : äktenskap och politik i Norden ca 1850-1930, Makadam/Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet
- Christensen (1976), Aksel E., Danmark, Norden og østersøen. Udvalgte Afhandlinger, Den Danske Historiske Forening
- Elert (utg, 1981), Claes-Christian, Internordisk språkförståelse. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 33
- Engman (1994), Max, "Är Finland ett nordiskt land?", i Den jyske historiker 50 år.
- Nordisk Råd 1952-2002. Til nordisk nytte?, Nordisk Råd
- Fredriksson (1993), Carl, De nya nordiska företagen, Nord 1993:26
- Grundtvig (1810), N.F.S., Er Nordens Forening ønskelig? Et Ord til det svenske Folk
- Gunnarsson (1927), Gunnar, Det nordiske Rige
- Gylfason (2010), Thorvaldur, Holmström, Bengt, Korkman, Sixten, Söderström, Hans Tson och Vihriälä, Vesa, Nordics in Global Crisis. Vulnerability and Resilience, The Research Institute of the Finnish Economy (ETLA)
- Hemstad (2008), Ruth, Fra Indian Summer til nordisk vinter. Skandinavisk samarbeid, skandinavisme og unionsoppløsningen, Akademisk Publiserings
- Henriksen (1994), Ingrid, Kærgård, Niels och Sørensen, Christen, "Den skandinaviske møntunion", i Den jyske historiker
- Hoffman (1997), Kai, "Økonomi", i Nordens historie
- Karlsson (red, 1992), Svenolof, Frihetens källa. Nordens betydelse för Europa, Nordiska rådet
- Kollstad (1995), Per, Haug, Eldbjørg, Frost Sterri, Siri, Gustafsson, Harald och Krøger, Jens Flemming, Nordliv 1995-97. En nordisk dimension, Foreningen Norden, Oslo
- Krugman (2009), Paul, "The Increasing Returns Revolution in Trade and Geography", i American Economic Review, vol. 99:3
- Kuisma (1989), Eero, "De nordiska ländernas utrikeshandel", i Norden förr och nu
- Linde-Laursen (red, 1991), Anders och Nilsson, Jan-Olof, Nationella identiteter i Norden – ett fullbordat projekt? Nord 1991:26
- Linton (1997), Michael, Margareta. Nordens drottning 1375-1412, Atlantis
- Meinander (2009), Henrik, Finland 1944. Krig, samhälle, känslolandskap, Söderströms
- Molde (1981), Bertil, "Grus i maskineriet – om slang, vardagsspråk och idiomatiska uttryck", i Elert (red, 1981)
- Myrdal (2007), Janken, Framtiden – om femtio år. Global utveckling och Nordens landsbygd. TemaNord 2007:548
- Nilsson (2004), Göran B., Djupast sett: tolv tankeväckande essäer, Carlssons
- Norden förr och nu (1989). Ett sekel i statistisk belysning, 18:e Nordiska statistikermötet/Nordiskt statistiskt samarbete 1889-1989

Nordens historie 1397-1997. 10 essays, Nordisk Ministerråd

Nordisk Pendlingskarta 2009. Baserat på senaste statistiken från 2006, TemaNord 2009:555

Nordisk statistisk årsbok (NSÅ) 2009. Red. Ulla Agerskov. Volym 47. Nord 2009:001

Petander (1942), Karl, Kleen, Willy och Örne, Anders, Nordens förenta stater, Natur och Kultur

Rian (1997), Øystein, "Krigenes Norden 1523-1814", i Nordens historie (1997)

Seip (1994), Helge, "Nordisk Rettsfelleskap og Lovgivningssamarbeid", i Den jyske historiker

Schön (2010), Lennart, Vår värld's ekonomiska historia. Den industriella tiden, SNS

Skytesvall (2008), Tomas och Hagén, Hans-Olof, Growth in the Nordic business sector, TemaNord 2008:503

Stoltenberg (2009), Thorvald, Nordisk samarbeid om utenriks- og sikkerhetspolitikk. Forslag overlevert de nordiske utenriksministere på ekstraordinært nordisk utenriksministermøte, Oslo 9. februar 2009

Stråth (1994), Bo, "Nordiska Rådet och nordiskt samarbete", i Den jyske historiker

Sundelius (2000), Bengt och Wiklund, Claes, Norden i sicksack. Tre spårbyten inom nordiskt samarbete, Santérus förlag

Sundelius (2000a), Bengt och Wiklund, Claes, "Nordisk förnyelse i etapper", i Sundelius och Wiklund (2000)

Tønneson (2002), Øyvind, 50 år. Nordisk råd 1952-2002. Til nordisk nytte?, Nordiska Rådet

Wahlbäck (2000), Krister, "Försvarsförbundsförhandlingarna 1948-49. Misslyckandet och det informella efterspelet", i Sundelius och Wiklund (2000)

Weibull (1948-1949), Lauritz, Nordisk historia I-III. Forskningar och undersökningar, Natur och Kultur

Wetterberg (1993), Gunnar, "Glöm Norden som union", i Dagens Nyheter 1993-01-20

Wetterberg (2009), Gunnar, Pengarna och makten. Riksbankens historia, Atlantis

Wetterberg (2009a), Gunnar, "De fem nordiska länderna bör gå ihop i en ny union", i Dagens Nyheter 2009-10-27

Wetterberg (2009b), Gunnar, "Historisk möjlighet att skapa en ny nordisk union", i Dagens Nyheter 2009-12-13

Wiklund (2000), Claes, "Från helhetsplaner till sektorssamverkan", i Sundelius och Wiklund (2000)

Wiklund (2000a), Claes, "1962 års Helsingforsavtal – den första heltäckande nordiska samarbetstraktaten", i Sundelius och Wiklund (2000)

Wiklund (2000b), Claes, "Nordek-planen och dess föregångare", i Sundelius och Wiklund (2000)

Wirtanen (1942), Atos, Ett enat Norden – morgondagens nödvändighet

World Bank (2010), Global Economic Prospects, World Bank, June 10, 2010

Østergaard (1994), Uffe, "Norden – europæisk eller nordisk?", i Den jyske historiker

Gunnar Wetterberg, född 1953 i Malmö, Sverige, är ursprungligen historiker. Sedan han antagits till Utrikesdepartementet 1975 tjänstgjorde han dels i Hanoi och Genève, dels som svensk företrädare i olika FN- och OECD-organ. Han har varit huvudsekreterare i Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) och departementsråd och chef för Finansdepartementets strukturenhet, med ansvar för Långtidsutredningarna 1992 och 1995. Åren 1994-1999 var han direktör i Svenska Kommunförbundet och blev därefter samhällspolitisk chef i Sveriges akademikers centralorganisation (Saco). Han har skrivit biografier över Axel Oxenstierna och Arvid Horn samt Riksbankens historia, liksom samhällsekonomiska analyser av arbetslinjen och om demografins betydelse. År 2009 promoverades han till hedersdoktor vid humanistiska fakulteten i Lund och invaldes 2010 i Kungl. Vetenskapsakademien, klass X (humaniora och för framstående förtjänst om vetenskap).

norden

Nordiska ministerrådet

Nordiska rådet

Ved Stranden 18
DK-1061 København K

www.norden.org

Förbundsstaten NORDEN

Norden 2030: De fem nordiska länderna har smält ihop till en förenad politisk federation – Förbundsstaten Norden.

Den nya förbundsstaten är med sin gemensamma författning, sitt gemensamma styre och med sina 25 miljoner invånare, en helt ny och tung aktör på den europeiska scenen. Om länderna har modet till det.

Den kontroversiella samhällsdebattören och historikern, Gunnar Wetterberg argumenterar sakligt och precist över en ny nordisk förbundsstat. En reell federation med ansvar för utrikes- och säkerhetspolitiken, de finanspolitiska ramarna och alla centrala områden inom lagstiftningens huvudområden från invandringen till socialpolitiken.

Gunnar Wetterberg blåste förra året nytt liv i debatten om en pånyttfödelse av Kalmarunionen. Diskussionen var både känslomässig och kraftfull och nådde ända till Tyskland, Spanien och Italien.

I Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets årsbok 2010 utvecklar Wetterberg nu sin vision om Förbundsstaten Norden. Med sina politiskt ytterst kontroversiella förslag förväntas författaren att åter skapa debatt i de fem nordiska länderna.